VƏTƏN

Ey çeşmimin önündə mücəssəm, vətən, vətən!
Qəlbim kimi ələmlərə həmdəm, vətən, vətən!
Fikrim sarayını dolaşırsan zaman-zaman,
Qanlı kəfənlə, dərd ilə toəm[1] vətən, vətən!
Baxdıqca həsrət ilə o solğun camalına,
Çeşmimdə tar[2] görsənir aləm, vətən, vətən!
Axşam-səhər o gül üzünü isladan nədir?
Göz yaşlarınmı, yoxsa ki, şəbnəm? Vətən, vətən!
Dəhşət içində cismi-şərifin donub durur,
Nolmuş vücudi-pakinə bilməm, vətən, vətən!
Baxdıqca gül-çiçəkli o gülgün çəmənlərə,
Möhnət evi sanır onu adəm, vətən, vətən!
Sənsən səbəb bəqayi-dilü[3] cani-natəvan[4]
Canım kimi nolar səni sevsəm, vətən, vətən!
Gördükcə dərdini əriyir cismi-natəvan,
Ney tək sızıldayır dili-pürqəm, vətən, vətən!
Qarşımda dərd, matəmə batmış gözəl mələk,
Səslər həzin səda ilə hərdəm: vətən, vətən!
Ey xaki-pak, söndümü parlaq ziyaların?
Oldunmu zülmə, möhnətə həmdəm, vətən, vətən?
Övladi-naxələfmi səni saldı bu günə?
Eyvah, bu dərd, möhnətə dözməm, vətən, vətən!
Aç, aç o qəmli köksünü, ey məxzəni-məlal[5] ,
Bas bağrına bu Şaiqi möhkəm, vətən, vətən!

1905

[1] Əkiz; bənzər
[2] Qaranlıq
[3] Əbədi ürək
[4] Zəif bədən
[5] Qəm xəzinəsi

BİR QUŞ

Oturmuş nəğməzarında həzin fəryad edər bir quş!
Alır gül yarpağından eşq dərsin, dad edər bir quş!
Bu eşqin məktəbində şərqilər inşad[1] edər bir quş!
Buraxmaz ahü zarı, könlümü naşad edər bir quş!

Neçin ol quşcığaz könlüm kimi məftuni-möhnətdir[2]?
Ürək çırpındıran hər naləsi bir dağı-həsrətdir?
Onun hər nəğməsi hicran əlindən bir şikayətdir.
Məhəbbət əhlini rəhbər kimi irşad edər[3] bir quş!

Dalır aləm sükutə eylədikcə qəmfəza fəryad[4],
Nədəndir rəqsgahında oturmaz bir zaman dilşad?
Xəzanın zülm, cövründən deyil bir ləhzə o azad.
Həzin ötdükcə hər an qəlbimi bərbad edər bir quş!

Sədayi-dilfiribi[5] eyləyir vicdanımı bidar,
İlahiləhndir6, enmiş səmadən ol pərigöftar[7] ,
Böyük bir musiqi ustadıdır ki, kəşf edər əsrar.
Mənim viran olan bu könlümü abad edər bir quş!

Sədası çox dərin təsir edər əfkarə, vicdanə,
Verər ən incə, ən saf duyğular bir şair insanə.
Deyil əfsanə fəryadı, cəfadən gəlmiş əfğanə,
Bahar əyyamını min həsrət ilə yad edər bir quş!

Gecə-gündüz o quş da bu dəli könlüm kimi sızlar,
Kimin hüznilə olmuş dilfikar[8] bu nazənin qəmxar?
Onun hər nəğməsində başqa məna, başqa hikmət var.
Mənim fəryadi-məhzunanəmi bünyad[9] edər bir quş!

1907

---

[1] İfadə ilə oxuma
[2] Qəm vurğunudur
[3] Düz yola çəkər
[4] Qəm gətirən
[5] Ürək açan səsi
[6] Allah səslidir
[7] Gözəl dilli
[8] Ürəyi yaralı
[9] Özül, təməl

BÖYÜK XADİM

Həsənbəy Zərdabinin vəfatı münasibətilə

Bu sənmisən, ey dahiyə, ey nəcmi-müzəffər?![1]
Almış səni ağuşuna tabuti-mükəddər!
Ey şanlı "Əkinçi!", sən idin gəncliyə rəhbər!
Aldı səni bizdən ölüm, ey nur saçan ülkər!
Ey adlı, şərafətli, fədakar, böyük insan,
Aləmlərə sığmaz vətənə etdiyin ehsan.
Ruhun ola şad, ey ata, inamla çalışdın,
Sönməz, böyük ümmid ilə, vicdanla çalışdın.
Bar vermədədir bəslədiyin dadlı diləklər,
Almış sənin ətrafını, bax, canlı çiçəklər.
Həsrət gözünü aç bir an, ey şanlı mücahid!
Minlərcə bu məktəbli cavanlar buna şahid.
Yordu o zəif cismini zəhmət və məşəqqət,
Doğma vətənin qoynuna gir, ol daha rahət.
Gəlmiş hamı qəlbində kədər son görüşə, bax!
Mümkünmü səni, ey böyük insan, de, unutmaq!

1907

NİYƏ UÇDU?[2]

Uçdu mələkim, qaldı mənə dərdü məlalı,
Fəryad! Yenə almaqdadır ətrafımı zülmat!
Eyvah, ümid qönçələrim solmada, heyhat!
Bu köhnə cahan söndürə bilməz bu zəvalı.

Ey bariqələr[3], zərbələr endir bu cəhanə!
Söndü niyə vicdanımı tənvir edən[4] amal?
Oldu niyə ümmidlərim zülmlə pamal?
Ey hiyləgər iblis, nədir indi bəhanə?

---

[1] Qalib ulduz
[2] Birinci Dumanın qapanması münasibətilə yazılmışdır.
[3] Şimşəklər
[4] İşıqlandıran

Baxdıqca bu aləmlər edər könlümü bərbad,
Xəstə ürəyim aldı dərindən yara bir də.
Doktor, yetər, əl çək, buna yoxdur çara bir də,
Olmazsa muradımca bu viranələr abad.

Durma daha, ey ədl, səadət buludu, yağ!
Ey ildırım, əzminlə gurulda yenə hər an!
Ey güclü külək, sən də qopar fırtına, tufan!
Bu köhnə cahanı təməlindən uçur ancaq!

1907

ƏKİNÇİ

Yaz qapını aldı, əkinçi, oyan!
Dur ayağa, tarla səni gözləyir.
"Şumla yeri, dur gəl, əkinçi" – deyir.
Haydı, a zəhmət mələyi, qalx, oyan!

Qızdı günəş, aləmə verdi həyat,
Qonşuların tarlasını xışlayır,
Qan-tər içində hamısı işləyir,
Zəhmətinizlə yaşayır kainat!

Borclarına indi, gözüm, çarə qıl!
Çul, palazı qışda satıb soymusan,
Külfətini quru yerdə qoymusan,
Haydı, oyan, dərdinə bir çarə qıl!

Təknədə şey yox, nə axurda saman,
Külfətinin səndə qalıbdır gözü.
Yaz günəşi qarşılayır bax, sizi,
Haydı, a zəhmət mələyi, dur, oyan!

1907

ƏKİN NƏĞMƏSİ

Çək, şumla yeri, durma daha, qaşqa kəlim, çək!
İndi sənə yem, su verərəm, durma, kəlim, çək!

Bəslər, a kəlim, danələri yer qucağında,
Qalxar yaşıl otlar, göyərər hər bucağında,
Sonra sarı sünbüllər olar tarlada zahir,
Hey dalğalanar, sanki qızıl rəngli dənizdir.
Alqışlayıram zəhmətini, ey köməyim, çək!
Məhsul ola bol, olmaya nabud[1] əməyim, çək!

Bir gün biçinin vaxtı çatar, onda oraqlar
Qalxıb-enərək tarlada şimşək kimi parlar.
Mən onda başaqlar[2] arasında yataram şad,
Rahət olaram zövqlə, qəm-qüssədən azad.
Çək, şumla yeri, durma daha, qaşqa kəlim, çək!
İndi sənə yem, su verərəm, durma, kəlim, çək!

1907

KÖÇ

May olcağın el köçür yaylaqlara,
Səs-küy düşür meşələrə, dağlara.
Atlar kişnər, qoyun-quzu mələşir,
Qara mallar bir-birilə səsləşir.
Qız-gəlinlər düzənlikdə çapır at,
"Hey" vurunca ata, açır qol-qanad.
Yollar dağdır, ya meşə, ya düzənlik,
Hər tərəfi basmış böyük bir şənlik.
Bir çay kənarında düşürlər axşam,
Səfalı bir yerdə olurlar aram.
Od qalayıb qızlar suya gedirlər,

[1] Məhv
[2] Sünbüllər

Qocalar yığışıb söhbət edirlər.
Rahət edir cavanlar malı, atı,
Çoban tütək çalır, oxur bayatı.
Bir tərəfdə sürü, naxır otlaşır,
Bir tərəfdə çolma-çocuq oynaşır.
Gecə olur, başlarını atırlar,
Arabalar arxasında yatırlar.
Məhtab gecə. Göydə ulduzlar axır,
Seyrək buludlar arxasından baxır.
Meşə, dağ-daş sükut içində inlər,
Yalnız hürür orda-burda köpəklər.

1907

PARÇALAR

Bərqi-əşarım saçar ətrafə atəşparələr.
Şölələnmiş atəşi-şerimlə səngi-xarələr[1].
Od tutub sızlar bütün dağ, daş, dərə, səyyarələr,
Bəs neçin bu daşürək cahillərə etməz əsər?

İnanın, dostlarım, mənə inanın!
Bir zaman məhv olar bu istibdad!
Qalar ancaq bu zülmdən bir ad!
Utanın, indi zülmdən utanın!

Sanma bu dərdü qüssəmin səbəbi
Olmamaqdır bu dünya kamımca,
Qəlbimi yandıran budur ancaq:
Vətəni görmədim məramımca.

1908

HÜRRİYYƏT PƏRİSİNƏ

Söndün nə çapıq[2], ruhuma qüvvət verən ey nur,
Ümmidi-vüsalınla sənin mən yaşayırdım.
Şövqünlə o daşqın dərələrdən həm aşırdım,
Hicrin məni, ah, etdi yenə xəstəvü rəncur.

[1] Çaxmaq daşları
[2] Tez

Oynatmadadır qəlbimi atəşli bir ahəng,
Vulkan kimi püskürmədə ətrafə şərarə.
Nolmuş ki, yaxırsan məni sən, ey dili-parə?
Etmişmi həyatı bu mühitin sənə də təng?

Müzlim[1] gecə, ətrafı bulud, çən bürüyərkən,
Göz yaşlarımın bəslədiyi ey gözəl ümid,
Qarşımda təcəssüm edərək ver mənə təyid[2],
Bu zülmət ilə sübhə qədər ta vuruşum mən.

1908

İYİRMİNCİ ƏSRƏ XİTAB

Məzlumların ümidisən, ey əsri-pürxətər[3]!
İzlər böyük addımlarını bir sürü bəşər!
Dövrü zəmanədən nə gətirdin bizə xəbər?
Hiddətli bərq, saiqələrdən[4] nə var əsər?
Tufanlı ildırımlarının qəhr, hiddəti
Xofü ümid ilə yaşadır cümlə milləti.
Qaldır buludlu pərdələri, anlasın cəhan
Sönməz günəşmi, ya qara bir kölgədir doğan?
Varmı ümid bir daha feyzü səadətə?
Ya çəkmədə bizi yenə girdabi-zillətə?
Bu qırmızı şəfəqlər içində nihan-nihan
Doğmazmı nur, mehr, məhəbbət cəhan, cəhan?!
Ey vah!.. Ənqərib[5] bu əmvaci-kibriya[6],
Bir sahilə səfinəmizi zövq edərmi ya?
Duydum, bu üstümüzdə buludlardır oynaşır.
Məşriq dənizləri qabarır, yüksəlir, coşur.
Bilməm, bu dağlar, bu məhabətli[7] fırtına
Öksüz[8] bu milləti çıxararmı o bir yana?

1908

---

[1] Qaranlıq
[2] Kömək
[3] Təhlükəli əsr
[4] İldırımlardan
[5] Yaxın zamanda
[6] Böyük dalğalar
[7] Dəhşətli; əzəmətli
[8] Yetim; kimsəsiz

YAD ET!

Vəqta ki gülər bahari-amal,
Hər yerdə yaşıllanır çəmənlər.
Vəqta ki, olar müsaid iqbal
Bülbüllər ötər, susar zəğənlər[1],
Parlaq bir işıq alar fəzanı,
Dünyanın üzü dönər cinanə[2],
Gəzdikcə o aləmi-ziyanı,
Baxdıqca o gülşəni-cəhanə,
Yad et, məni – şairanə yad et!

Vəqta ki gələr sevimli ati,
Bir dairəyə girər həqayiq.
Nuru bürüyər bütün cihati[3],
Ulduzlar ilə yanar məşariq[4].
Vəqta ki bulud, duman görünməz,
Qalmaz daha zülmdən nişanə,
Yerlərdə bəşər üzü sürünməz,
Qurd-quş sığınar bir aşiyanə,
Yad et məni – Şaiqanə yad et!

Atəşli, münir[5] əməllərimlə,
Bir gün düşərəm soyuq məzarə.
Əşari-təranəpərvərimlə
Bir gün susaram dönüb qubarə[6].
Vəqta ki bu şairi-vətəndən
Dünyada nə iz qalar, nə bir nam,
Üzdükcə səadət içrə şən-şən.
Sürdükcə dəmadəm ömrü-xoşkam,
Yad et məni – qaibanə yad et!

1908

[1] Qara qarğalar
[2] Cənnətlərə
[3] Tərəfləri
[4] Şərqlər
[5] Parlaq
[6] Toza

NİŞANLI QIZ

Zülmət gecədə nişanlı bir qız
Bir hüzn, kədər içində yalqız,
Atəşli düşüncələrlə inlər,
Bəxtindən uzun şikayət eylər.
Həsrətlə qucaqlayıb dizini,
Yaqut üzüyə dikib gözünü,
Ən haqlı bir etirazla ağlar,
Fəryadı bu kainatı dağlar.
Söylər: "Bu üzük mənə nişandır,
Könlüm tək onun da bəxti qandır.
Layiqmidir, ey həyat, – söylər, –
Bir div ola bir pərilə həmsər[1]?
Heyvan kimi sərvətə satıldım,
Suçlu[2] kimi zindana atıldım.
Ey taleyim, etmə gəl mənə naz,
Qan qusmağa neylərəm qızıl tas?
Mən yalğızam, ah, yox müinim[3],
Dağ-daşları sızladır ənim[4].
Söndürdü atam çırağımı, ah!
Bir qönçə, tikanla oldu həmrah[5]".

1908

[1] Yoldaş
[2] Günahkar
[3] Köməkçim
[4] İniltim
[5] Yoldaş

BAHAR

Haydı, bu boranlı qış da bitdi.
Alqışladığım bahar yetdi.
Qızdı günəş, əsdi isti yellər,
Qarlar əridi, axışdı sellər.
Çöllər, dərələr tamam oyandı,
Hər yan yeni rəng ilə boyandı.
Oldu yenə yamyaşıl ağaclar,
Dağlar, təpələr, bütün yamaclar.
Gülşəndə bənövşələr açıldı,
Səhralara lalələr saçıldı.
Quşlar qayıdıb oxur təranə,
Şaxlarda tikirlər aşiyanə.
Hər şeydə fərəh, sevinc, təravət,
Artıq oyanıb, gülür təbiət.
Görcək bunu qalmaz ixtiyarım,
Təbrik edirəm, gözəl baharım!

1908

DAĞLAR

Çeşməli yaşıl dağlar,
Yazdır, gül, açıl, dağlar.
Başın otdur, çiçəkdir,
Ətrin ətək-ətəkdir.
Havan xoş, suyun sərin –
Arın, kəpənəklərin
Budaq-budaq uçur şən,
Bal, mum tutur güllərdən.
Çörəyim bişir sacda,
Sürüm otlar yamacda.

1908

ŞİKAYƏTLƏRİM

Yenə hər yanda hökm edir zülmət!
Yenə söndü o nazənin ülkər!
Gecə-gündüz tapındığım dilbər,
Yenə qaldıq vüsalına həsrət.

Yenə dilsiz sükut içində bütün
Qaralır nur saçan düşüncələrim.
Ürəyimdə sönür o qüvvələrim,
Yenə hər şey qara, cahan küskün.

Yenicə uçmağa qanadlandım,
Onu zülm ilə qırdı bir səyyad.
Sızlaram, indi eylərəm fəryad!
Nə qədər sadə idim, aldandım!

Bu qaranlıqları sevən bayquş,
Ruhumu pəncəsiylə cırmaqlar,
Ürəyim həsrət atəşində yanar,
Dözə bilməz belə həyatə vühuş[1].

Sözümü dinlə, dinlə, ey qəhhar[2]!
Bu qışı ya gözəl bahar eylə,
Ya məni gözsüz eylə, kar eylə,
Ya ki azadə bir diyara çıxar!

1908

[1] Vəhşilər
[2] Qüdrətli

VƏTƏNƏ QAYIDARKƏN

Ey bulanıq Kür, dərə, səhra, çəmən!
Bu görünən sənmisən, ah, ey vətən?!
Könlüm açıldı yenə gördüm səni,
Ey ulu əcdadımızın mədfəni1!
Çoxdan idi həsrət idim vəslinə,
Aç qolunu, aç, sənə gəldim yenə.
Ömrümün ilk şərbətini zövqlə
Sən mənə içdirdin onu şövqlə.
Mən uşaq ikən hələ, ey şux mələk,
Dağ-çəmənindən yığar idim çiçək.
Dayəm idi bu dərə, dağlar mənim,
Oylağım olmuş idi bağlar mənim.
Kür çayının dadlı, gözə[1] nəğməsi,
Sellərinin vəhşi, fəqət xoş səsi
Layla çalırdı mənə, ah, ey vətən,
Mən beşiyimdə hələ körpə ikən.
Ah, uşaqlıq, haraya getdin, ah?
Ah, səadət, necə tez bitdin, ah!
Duymaz idim onda bu zillətləri,
Çəkməz idim bunca fəlakətləri.
Onda sənlə ürəyim şad idi,
Qəlb evi gülşən kimi abad idi.
Anlamaz idim ki, nədir qəm, vətən,
Ah anacan, söylə bu hüznün nədən?
Qaplamış ətrafını zülmət, duman.
Səfvətini[2] pozmuş o zalim xəzan.
Qəmlərini ver mənə, ah, ey vətən!
Qollarını gərsənə ah, ey vətən!
Aç qolunu, aç, a könül dayağı!
Çün anadır hər uşağın sığnağı.

1909

[1] Məzarı
[2] Paklığını

HƏR ŞEY KÖHNƏ

Doğarmı bir yenilik bu hilalın altında?..
Bu yer, bu göy, bu günəş köhnə, bu həyat köhnə!
İdarə köhnə, bəşər köhnə, kainat köhnə!
Cahan yaşarmı bu müdhiş zəvalın altında?

Axıb gedir bulanıq çay kimi qara dövran,
Zavallı millətimin haqqı olmada pamal!
Yetiş, yetiş daha sən, ey ümidi-istiqbal!
Bu zillət ilə keçinsinmi böylə qanlı zaman?

Sönük sitarələr ilə gecəm yanar, heyhat.
Nə oldu dadlı o peymanlar, ədl, ünsiyyət?
Buludlara bürünən ey günəşli hürriyyət!
Bitir bu zülmləri, ver cahana şanlı həyat!

1909

İKİ QARANQUŞ

Kür kənarı, səhər, gözəlcə hava,
Bürünüb yamyaşıl çəmən, səhra.
Oyanır çöl, çayır, bayır, dağlar,
Dərələrdən gümüş sular çağlar.
Saçılır tel-tel al şəfəqli işıq,
Oxşayırdı təbiəti yaraşıq.
İki yolçu – sevimli qırlanqıc[1]

Bir budaqda ötürdü hey "vic-vic!"
Mən də gəlmələrin edib təbrik,
Oldum onlarla zövqü şövqə şərik:
"Ötüşün, quşcuğazlarım, azad.
Eləyin müjdə ilə könlümü şad.
Çox uzun sürdü ayrılıq və səfər,
Oralardan gətirdiniz nə xəbər?"

1909

[1] Qaranquş

VƏRƏMLİ HƏYAT

Əsir doğuldum, əsir getdim, ah, gənc ikən.
Vərəm ciyərlərimi dəldi, ömrümü biçdi.
Bahar içində həyatım bulud kimi keçdi.
Bütün ümidimi qırdı o ruzgari-mihən[1].
Gömüldü, soldu içimdə şükufeyi-əməlim[2],
Mənə təsəlli üçün şimdi sən yetiş, əcəlim!

Vətən, vətən! Mənə oldun məzari-yəs, nədən?
Soyuq damarlarımı ah, isitmədi günəşin.
Əməl çiçəklərimi heç bitirmədi yağışın.
Dodaqlarımdakı al-qırmızı nədir görünən?
Yaralı qəlbimin, eyvah, əksi-möhnətidir.
Və ya ki, ömrümün amali-dağı-həsrətidir.

Çiçəklənib dodağımda əməllərim, heyhat!
Baxın, baxın nə qədər pürməlal[3], pürşivən[4].
Mənə yetişdi şu solğun çiçək bir ümmətdən[5].
İyirmi beş sənəlik bir həyat üçün sovqat.
Onu təpiklədi mazi[6], məzara gömdü bu hal.
Fəqət nasıl baxacaqdırsa bilməm istiqbal?

1909

---

[1] Vətən ruzigarı
[2] Əməl çiçəyim
[3] Kədər dolu
[4] Fəryad dolu
[5] Xalqdan
[6] Keçmiş

ŞƏKLİNDƏ

Üzümdə gərdi-təkəddür[1] niqab şəklində.
Gözümdə əşki-təhəssür[2] hübab şəklində.
Peyimdə[3] heykəli-mazi və hal bir kabus,
Önümdə səfvəti-ati[4] iqab[5] şəklində.
Başımda fövci-xəyalat axın-axın dolaşır.
Üfüqdə parçalanan bir saha[6] şəklində.
Cəfayla qəlbimi dəlməkdə tiği-istibdad[7].
Alovlara yakılır həm kəbab şəklində.
Uzaqda dalğalanan, parlayan geniş qumsal,
Görünmədə gözümə bir sərab şəklində.
Ümid, yəs arasında yuvarlanan könlüm
Mələr içimdə qırıq bir rübab şəklində.

1909

LAYLA

Layla, mələgıim, körpə balam, sevdiciyim, yat!
Bir də ələ düşməz bu uşaqlıq dəmi, heyhat!
Türk oğlusan, əcdadın ulu, şanlı, sərəfraz,
Doğma vətənindir başı qovqalı bu Qafqaz.
Yat körpə ikən öz beşiyində hələ rahət,
Almış yenə ətrafı duman, fırtına, zülmət.
Getdikcə coşub Kür özünü daşlara çarpar.
Saçdıqca köpük dalğalanar, hiddəti artar.
Müzlim gecə, ulduzları sarmış qara sislər,
Bayquşlar ötər, ölkəmin hər guşəsi inlər.
Yum gözlərini, yat, səni oğlum, səhər erkən
Al-telli şəfəqlər öpəcəkdir oyanırkən.

1909

---

[1] Kədər tozu
[2] Həsrətdən axan göz yaşı
[3] Arxamda
[4] Pak gələcək
[5] Əzab
[6] Bulud; zülmət
[7] Zülm xəncəri

BU DA BİR ŞERİ-FANİYİ-DİGƏR

Çiçək altında bir kiçik kəpənək
Düşüb əfsürdə[1], çırpınır bipər.
Qızınır son günəşdə titrəyərək,
Əcələ[2] pəncə fırladır bifər.
Çəkilincə günəş həyatı sönər,
Sabaha qalmaz artıq ondan əsər.
Bu da bir şeri-faniyi-digər.

Ya ki məhsullu, qos-qoca bir ağac
Devrilib çöldə sərnigun[3] olmuş.
Şaxların yolçular edər tarac,
Yoluq, əfsürdə, qəlbi xun olmuş.
Saralıb yarpağı, zəbun olmuş.
Günəşi sönmüş, ömrü dun olmuş.
Bu da bir şeri-şakiyi-digər[4].

Bir qoyun çöldə ayrılıb sürüdən
Dolaşır, yol arar, zavallı mələr.
Önünə bir ayı çıxar birdən,
Ürkərək qorxudan durub titrər.
Ayının pəncəsində hey inlər,
İztirabati-qəlbini dinlər.
Bu da əhbaba navəki-digər[5].

Bürüyür kainatı sis və duman.
Nagahan sim-siyah olur aləm.
Qopar üsyan qılıqlı bir tufan.
Gurlar həm arxasınca bərqi-kərəm[6].
Çəkilir sis-duman, olur bərhəm[7],
Açar əzhar[8], günəş doğar xürrəm.
Bu da bir şeri-şadiyi-digər.

1909

[1] Hissiz, donmuş
[2] Tez
[3] Başaşağı
[4] Şikayət dolu başqa bir şeir
[5] Bu da dostlara başqa bir ox (yara mənasındadır)
[6] Kərəm, yaxşılıq şimşəyi
[7] Dağınıq, pozunuq
[8] Güllər

BİR ULDUZA

Yormuşdu bütün ruhumu, əfkarımı alam,
Bir dağ ətəyində düşünürdüm təkü tənha.
Qarşımda mücəssəm duruyordu səfi ovham[1],
Qəlbim kimi küskün görünürdü bütün əşya.

Fikrim kimi sevdalar içimdə uyuyordu,
Qəsvətlə[2] cahan dalmış idi səmt, sükunə.
Baxdıqca o səhnə mənə dəhşət veriyordu,
Varmışdı bu vulkanlı dənizlər də cününə.

Nifrətlə çevirdim üzümü göylərə nagah,
Cəlb etdi mənim ruhumu tez seyri-kəvakib.
Minlərcə səmadə uçuşurlardı o dəm, gah
Titrər kimi birdən sönərək olmada qaib.

Ulduzlar içində gözümə dəydi bir əxtər,
Məftun olaraq sevdim onu, heyrətə daldım.
Aydan daha parlaq, daha incə, daha dilbər.
Fərsiz gözümü dikdim ona, həm baxa qaldım.

Zülmət gecələrdə saçaraq nurini, sansız
Azmışlara hey göstərir o doğru siratı[3].
Dinlə məni, ol rəhbərim, ey sevgili ulduz,
Olmazmı mənə göstərəsən rahi-nicatı?

1909

[1] Vahimələr sırası
[2] Kədərlə, hüznlə
[3] Yolu

QIŞ GECƏSİ

Zülmət bürümüş göyü... uğursuz
Göylərdə görünməyir bir ulduz.
Çılğın kimi ruzigar uğuldar,
Qar parçaların səmayə fırlar.
Damda, bacada həzin gurultu,
Səhraları inlədir uğultu,
Qurd-quş dəxi girmiş aşiyanə,
Çökmüşdür həzin sükut cahanə.
Bir yanda nə kölgə var, nə bir kəs,
Bir daxmada nə işıq, nə bir səs.
Dağ, çöl, dərə, bağ və tarla qardan
Öz üstünə örtmüş idi yorğan.
Kəndin qırağında tək və alçaq
Bir evdə sönük işıq var ancaq.
Xəstə uşağına qəmli madər,
Həsrətlə içində layla söylər.
Ağlar beşiyində tifli-nalan,
İnlər boğunuq səs ilə hər an.
Dərd ilə ümid içində madər
Şam tək bu beşik başında titrər...
Qızdırma içində xəstə yuxlar,
İnlər, həm ara-sıra sayıqlar.
Duyduqca bunu zavallı madər,
Ağlar, uşağa baxar mükəddər.
Gəhvarəyə[1] söykənib kədərlə
Yuxlar qarışıq düşüncələrlə.
Röyada fəlakət içrə gördü,
Xəstə üzərində bir ağ örtü.
Yummuş gözünü bu kainata,
Etmiş acı bir vida həyata...
Evdə həyəcan, böyük təlaş var,
Durmuş o başı ucunda ağlar.

[1] Beşiyə

Batmışdı tərə o xab içində,
Birdən durub iztirab içində:
“Oğlum!” – deyə səslənir yerindən.
Gördükdə yatır o xəstə, birdən
Göz yaşlarını silib çəkir ah:
“Bu körpəmə sən şəfa ver, Allah!”

1909

SÜKUTUMDAN ŞİKAYƏTÇİ BİR QADINA

Soruşursan: – Nədir bu əczü[1] sükut?
– Məni hüsnündür eyləyən məbhut,
Ey mənim qəlbimi çalan afət!
Həm həyat, həm şüur verən fitrət!
Hər kəsə nitq, həm bəyan vermiş.
Şairə başqa bir nişan vermiş.
Bir sükut ilə endirər gözünü,
Duyurar aşinasına sözünü.
O sükutimdə öylə sözlər var,
Kəlməsindən beş-on kitab yazılar.

1910

ZAMANIN İNQİLABÇILARINA

Hardasız, ey vətən qayıqçıları?
Qaldı dərya üzündə yelkəniniz.
Susdunuz, yox səda və şivəniniz?
Ey elin şanlı hayqırıqçıları!

Qəlbinizdə tükəndimi cürət?
Fırtına, dalğa, çənmi yollarınız?
Yoxsa gücdənmi qaldı qollarınız?
Yox, sönənməz o əzm, o qüvvət!

[1] İqtidarsızlıq

Əldə etmək üçün böyük əməli,
Qorxmayın, cürət ilə qalxışınız!
Fırtına, dalğalarla çarpışınız!
İrəli, qəhrəmanlarım, irəli!

Şəfəq atdıqda, ya daha erkən,
İnanın, sahilə dəmir[1] atarıq.
Bu qaranlıq dumanları udarıq!
Sizi alqışlayar sevimli vətən!

1910

QIŞ

Parça-parça düşərək quşbaşı, göydən yerə qar,
Sarılır ağ mitilə boz dərə, çöllər, dağlar.
Bürüyür ortalığı tül kimi bir incə duman,
Qarı birdən sovurur göylərə müdhiş burağan.
Toplayır bir yerə gah qarları bir dağ kimi,
Gah qazır, gah qaşıyır damları dəbbağ kimi...
Don tutur çayları, bağ, ormanı qəm-qüssə alır,
Qarğalar qarıldaşır, sanki qışa layla çalır.
Qocalır sanki təbiət, ağarır saç-saqqalı,
Döşəmiş altına əngin, ağ ipək, zərli xalı.
İnləyir qarların altında dərə, çöl, torpaq,
Bağda, ormanda ağaclar görünür çıl-çılpaq.
Dayanın qar-borana, fırtınaya, bir gün olar,
Qış bitər, yaz yetişər, qəmli buludlar da uçar.

1910

[1] Lövbər

GƏLƏCƏK QORXUSU

Sislə, buludlarla qaralmış bayır,
Mürgüləyir dağ-dərə, səhra, çayır.
Hər yerə hökm etmədədir qar, boran,
Yox bir işıq; zülmət içində cahan.
Bir kiçicik daxmada ancaq çira[1]
Saçmada ətrafına ölgün ziya.
Yorğanın altında yatır bir çocuq,
Tükləri qıvrım, bəti-bənzi soluq.
Yataqda xəstə atası inləyir,
Xəstəliyi get-gedə şiddət edir.
Pəncələşir müdhiş olan ölümlə,
Həsrəti var, ölməmək istər hələ.
Baş tərəfində oturub bir qadın,
Hey düşünür xəstəni və övladın.
Göz yaşını gah axıdır, gah silir,
Bağrını qorxu və düşüncə dəlir:
– Gəl, ey əcəl, mərhəmət et körpəmə!
Qıyma yetim tək bata dərdə, qəmə!
Göylərə yüksəlməyə ah-naləsi,
Yoxdur onun arxa duran kimsəsi.
Bir dənədir, şıltağını çəkən yox.
Xış götürüb tarlasını əkən yox.
Kim verib kəl tarlasını xışlayar?
Kim günəş altında yanar, işləyər?
Kim qoruyar mal-qarasın, bəsləyər?
Bunlara kim qatlaşar ah, kim edər?
Arpasını, buğdasını kim biçər?
Dərz vurub xırmanını kim döyər?
Kim meşəyə qışda odunçun gedər?
Bunlara kim qatlaşar, ah, kim edər?
Etmə bizi yurdumuzdan dərbədər,
Yox köməyim, qorxuludur bu səfər.
Xəstə ata inləyərək zarıldar,

[1] Çıraq

Körpəsi isə yuxuda xoruldar.
Olmuş ana bir həyəcan heykəli,
Dırmalayır köksünü matəm əli.
Xəstəyə baxdıqca olur bağrı qan,
Uğuldayır damda, bayırda boran...

1910

BİR MƏLƏKƏ[1]

"Molla Nəsrəddin" məcmuəsinə

Mahtablı gecə... Kənari-dərya,
Əsməkdə nəsimi-xoş, müəttər[2].
Titrədi yaşıl-yaşıl çəmənlər.
Qəlbimdə cahan – cahani-sevda.

Bu anda mələkdi, yoxsa huri,
Vicdanını inlədirdi bir qəm.
Səslərdi həzin səs ilə hərdəm:
"Aclıq bürüyübdü Zəngəzuri".

Ay, ulduz olub da dərdə qəmxar
Sanki baxışırdı mat-məbhut[3].
Bir qəmli sükut içində lahut[4],
Dinlər o həzin sədanı təkrar.

1910

[1] Şeir "Molla Nəsrəddin" məcmuəsinin Zəngəzurdakı aclığı təsvir edən nömrəsinə həsr edilmişdir.

[2] Ətirli

[3] Heyran-heyran

[4] İlahiyyat; göylər

HAMIMIZ BİR GÜNƏŞİN ZƏRRƏSİYİK

Əsrlərdən bəri zülmə alışan,
Qan içən, qan qusan, ey şər insan!
Aldımı qəlbinizi qisvəti-şum[1]?
Yakdımı ruhunuzu badi-səmum[2]?
Görünürmü sizə xoş qanlı həyat?
Unudulmuş bəşəriyyət, heyhat!
Hamımız bir yuva pərvərdəsiyik!
Hamımız bir günəşin zərrəsiyik!
Ayırmaz bizləri təğyiri-lisan,
Ayırmaz bizləri təbdili-məkan.
Ayırmaz bizləri İncil, Quran,
Ayırmaz bizləri sərhəddi-şəhan[3].
Ayırmaz bizləri ümmanü[4] mühit[5],
Ayırmaz bizləri səhrayi-bəsit[6].
Ayırmaz bizləri həşmətli[7] cibal[8],
Ayırmaz: şərq, cənub, qərb, şimal.
Yetişər kinü ədavət daşımaq,
Qoxumuş məzbəhələrdə yaşamaq.
Uzadın dəsti-üxüvvət[9] sıxalım.
Rişeyi-zülmü, nifaqı yıxalım!
Qəlbimizdə yaşasın möhrü vəfa.
Verəlim bir-birinə dəsti-vəfa[10].

1910

[1] Pis, bəd sərtlik (qisvət – ürəyi bərklik, rəhmsizlik; şum – uğursuz)
[2] İsti külək, qızmar
[3] Şahların sərhəddi
[4] Böyük dəniz
[5] Okean
[6] Geniş səhralar
[7] Əzəmətli
[8] Dağlar
[9] Dostluq əli
[10] Vəfa əli

SON BAHAR

Noldu rəngin çiçəklərin açman!
Güllərindən dəmət yapdım bən,
Niyə solğun bakarsın ah! Öylə...
Soldumu həp çiçəklərin? Söylə!..
Susdu bülbüllərin? Orman!
Pozdumu afaqını şu xəzan?
Niyə solğun durur şu şəğərən?
Həp qapanmış dumanla kəhsarən.
Şu xəzandanmı oldunuz bərbad?
Səbr edin, ah! Etməyin fəryad.
Ağlamazsa bulut, gülərmi çəmən?
Ağlamazsa çocuq bulurmu ləbən?
Həp mətanətlə bir zaman dayanıb
İnanın siz də bən kibi inanın.
Məhv olur qar, boran, günəş də doğar
Yetişir qırmızı sevimli bahar.
Ah, bən son baharı pək sevərəm,
Sevərəm son baharı, pək sevərəm.

1910

DAĞLAR SULTANI

Dan atınca xoruz, beçələr banlar.
Dağ-dərədən çəkilməmiş dumanlar,
Sürüsünü yayar dağa çobanlar.
Təbiətin zövqünü onlar alar.
Bu yerlərin sultanıdır çobanlar,
Həm bəyidir, həm xanıdır çobanlar.
Gözəl olur bu yerlərin səhəri,
Məncə vardır dünyalarca dəyəri,
Quşlar oxur, səba açar gülləri,
Alır başqa bir lətafət hər yeri.
Bu yerlərin sultanıdır çobanlar,
Həm bəyidir, həm xanıdır çobanlar.

Günəş yaxın dağın ucundan doğar,
Buludları gözəl rənglərlə boyar,
Dumanları dağlara doğru qovar,
Hər tərəfi bir gözəllik qucaqlar.
Bu yerlərin sultanıdır çobanlar,
Həm bəyidir, həm xanıdır çobanlar.
Gözəl olur bizim elin yaylağı,
Gül-çiçəkdir bu yerlərin otlağı,
Bir cənnətə bənzəyir hər bucağı,
Durna gözü kimi vardır bulağı.
Bu yerlərin sultanıdır çobanlar,
Həm bəyidir, həm xanıdır çobanlar.
Mal qapıya gələndə axşam-səhər,
Qoyun mələr, quzu mələr, dağ mələr;
Səsə-küyə düşər köpəklər hürər,
Dərə, dağ, daş həzin-həzin səs verər.
Bu yerlərin sultanıdır çobanlar,
Həm bəyidir, həm xanıdır çobanlar.
Hara baxsan – çölə, yamaca, dağa,
Çoban görərsən söykənib çomağa,
Qoymaz gözdən sürüsünü irağa,
Bu sürüyə həm nökərdir, həm ağa.
Bu yerlərin sultanıdır çobanlar,
Həm bəyidir, həm xanıdır çobanlar.
Çomaq əldə dolaşır dağı, daşı,
Qoyun, quzu, köpək, tütək yoldaşı,
Azacıqdır aşı, ağrımaz başı,
Bu xoşbəxtə hər nə desən yaraşı.
Bu yerlərin sultanıdır çobanlar,
Həm bəyidir, həm xanıdır çobanlar.
Sərin-sərin bulaqlardan su içər,
Kəsər, yeyər, kök quzulardan seçər,
Ömrü belə gözəl yerlərdə keçər,
Ot, çiçəklər solunca durmaz, köçər.
Bu yerlərin sultanıdır çobanlar,
Həm bəyidir, həm xanıdır çobanlar.

Dünya malından var: sicim, çatısı,
Patavası, çuxası, həm qartısı[1],
Bir də qumral gözlü, nazlı Fatısı,
Oxuduqca qəlb odlar bayatısı.
Bu yerlərin sultanıdır çobanlar,
Həm bəyidir, həm xanıdır çobanlar.

1911

İNTİZAR

Çıxdı kənddən üç ayın müddətinə usta Səfər,
Fəhləlik qəsdi ilə etdi yaxın şəhrə səfər.
Keçdi üç ay, hələ ondan nə xəbər var, nə pəyam[1],
Gözləyir ailəsi kənddə onu biaram.
Qış idi, qar da yağır, səslənir hiddətlə boran,
Bir çıraq idi həzin daxmada tək hakim olan.
Qapı ağzında həzin mürgüləyir sısqa çocuq,
Başının kölgəsi divarə düşüb, rəngi soluq.
Bir tərəfdə anası hey əyirir cəhrəsini,
Qəmli zülmət bürümüş alnını, həm çöhrəsini.
Ötürür köksünü tez-tez, düşünür: noldu Səfər?
Gedəli dörd ay olur, bax, nə kağız var, nə xəbər!
Bir bəlamı ona üz verdi, aman, ey Yaradan?
Ey əcəl, qıyma əziz körpəmə, qəhrindən utan!
Rəhm elə körpəmə sən, həm də bu bədbəxt qadına.
Neylərik vursa əcəl – bir canavar pəncə ona?
Baxdı tez körpəsinə, qəlbinə doldu qorxu:
– Dur, quzum, mürgüləmə, gir yatağa, rahət uyu.
Oğlu qəmli səs ilə inlədi: – Dur, birgə yataq.
– Hövsələm yox, məni yordu bu kədər, cəhrə, yumaq.
Nə üçün, ah, bu dünya mənə zülmət görünür?
Gözlərim hey qaralır, ah, ürəyim də döyünür.
– Ağlama, ah ana can, – qalxaraq o körpə dedi,
Başını madərinin çiyninə dalğın sökədi.

---

[1] Qısa yapıncısı

[1] Məktub

Bir səs oldu qapıda, qalxdı uşaq cəld qaçdı,
“Bax, atam gəldi” – deyə o, qapını tez açdı.
Qapıdan girdi Səfər şad, səlamət, xürrəm,
Balası qaçdı sarıldı ona möhkəm-möhkəm.

1911

SABİRƏ

I

O geniş alnı bir günəşli səma,
Bir sevimli, düşüncəli sima.
Gözlərində dərin bir ülviyyət,
Bir üfüqsüz səbat, ciddiyyət.
Bir təbəssüm dodaqlarında əyan,
Oynayır titrəyən kimi hər an.
Zahiri sanki şən, gülər kimidir.
Batini həp yetimələr kimidir.
Gülür o hıçqırıqla, ağlayaraq,
Ağlayır, hey gülür kimi duraraq.
Elə bil o qiyafətilə yenə,
O gözəl, incə sənətilə, yenə,
Şairanə, dəqiq rəmziylə,
Güldürür bir lətifə tərziylə.
Bizə dövründən o hekayət edir.
Qələm əldə acı şikayət edir.
Bax bu sima o Sabirə yaraşır.
O böyük, şanlı şairə yaraşır.

II

Səni bir az da oxşayım, Sabir!
Noldun eyvah, möhtərəm şair?
Hardasan səbr, zəhmətin mələyi?
Hardasan şeir, sənətin çiçəyi?
Ədəbiyyata bir cığır açdın!
Yollarında bənövşələr saçdın!

Açır indi yenə gözəl güllər.
Çəkdin ancaq bu yolda, ah, nələr!..
Səni o dərd, möhnət inlətdi.
Səni öz millətin vərəmlətdi.
Bir zaman, ah, şerə başlar idin,
Ruhumu dadlı-dadlı oxşar idin.
Susdun eyvah, hardasan indi?
Səni yoxluq yatırtdımı əbədi?
Parlaq ulduzdun, ah, neçin söndün?
Sandım, ey çərx, sən də bəs döndün
Mehvərindən; qiyamət oldu əyan.
Ah, xülya imiş bu zən, bu güman.
Ədəbiyyatda söndü bir aləm,
Sənə təsirsiz oldu bu matəm.

III

Siz, siz, ey kor və kar, lal insanlar!
Siz, siz, ey fitnə, şərr, nadanlar!
Siz, siz, ey bişüur olan cühəla!
İndi siz rahət oldunuzmu daha!
Yox!.. O mərhumun ismin andıqca,
Ədəbiyyatda yer qazandıqca,
Sizi nifrətlər ilə yad eylər,
Sizə dair lətifələr söylər.
Sabirim, yox, sən ölmədin, dirisən!
Sönməz ulduz kimi, günəş kimisən.
Biz qaranlıqda söndü o, sanırıq.
Hər şeyin zahirinə aldanırıq.
Halbuki yox deyil də, sən varsan,
Tutmusan qəlbimizdə indi məkan.

IV

Qardaşım, bircə istərəm bilmək:
"Bu cahanda bu – var, o – yox" nə demək?
Cism bir halda hər zaman qalmaz.
Var olan şey cahanda yox olmaz.

Belədir, Sabirim, bu köhnə həyat,
Edərəm fikrimi belə isbat:
Məsələn, qətrə su düşərsə yerə,
Quruyur, yox olur o bilmərrə.
Hanı o qətrə su? – deyə sorsaq,
Səslənər göydən o cavab olaraq:
"Burada indi tutmuşuq mənzil,
Edərik biz buludları təşkil.
Bu təbiət bizi buxar etdi,
Uçurub göydə bərqərar etdi.
Yenə mayeləşib suya dönərik.
Yenə damcı olub yerə enərik".
İndi ol qətrə yox, bu heçmi demək?
Halbuki yox deyil də var, bişək!

V

Bir də sözdür yaşar, qalar baqi,
Bürüyər nuru ilə afaqi.
Nolar, ey söz, günəş desəm sənə mən,
Çünki zərrat işıq alır səndən*.
Sən də bu fikrə eylədin iqrar.
İndi, ey adlı-sanlı sənətkar!
Səni mütləq cahanda var sanıram.
Bizim ilə səni yaşar sanıram.
Oxuduqca sevimli hər sözünü,
Görürəm sanki dilrüba üzünü.
Görünürsən o halətinlə mənə,
Gülər, ağlar qiyafətinlə mənə.
Ah, gördükcə qəmli halətini,
Ağlaram, dinlərəm şikayətini.

1912

---

* Sabirin "Füyuzat" məcmuəsinin 5-ci nömrəsində çap olunmuş "Söz" sərlövhəli:

"Ey söz, nola dersəm sənə xurşidi-səmavat!
Səndən alıyor nuru, ziyanı həmə zərrat" – şerinə işarədir.

ALDANMA

Aldanma zahidə, sanma uludur,
Qəlbi hiylə, riya ilə doludur.
Həsəd ona sarılmış örkən kimi.
Fitnə, fəsad onun tirmə çuludur.
Bu gedişlə yetişməzsən bir yana,
Zahid, bu yol, məncə, çox qorxuludur.
Həsəd, qürur hər bir insanda olsa,
Köpəkcə saymasan, məncə, yoludur.
O kəsdə ki, yoxdur belə sifətlər,
Şaiq onun satın alma quludur.

1912

İŞIQ MƏNBƏYİ

Qaranlıqdır vətənin hər bucağı,
Sönmüş ata-babamızın ocağı.
Babalarmız çalışdı ad qazandı,
Himmətlə qoydular dağ üstə dağı.
Yaramaz bir övlad qalarsa yurdda,
Sönər babasının yanar çırağı.
Heç bir zaman bir növ ilə keçinməz,
Hər bir əsrin var bir tərəqqi çağı.
Tərəqqi etməyə lazımdır ancaq:
Tərbiyəli anaların qucağı.
Qadınla hər millət eylər tərəqqi,
Qadındır millətin şamı, çırağı.
Yıxar bir milləti, bütün məhv edər
Qadınların tərbiyəsiz qalmağı.
Yaşa, adın dünya durunca qalsın,
Millət, vətən ilə birgə ucalsın!

1912

BƏXTSİZ RƏFİQƏMƏ

I

Ey məni çulğalayan dərd, nədən
Bir zaman üz çevirirdin məndən?
Sizsiniz indi mənim sirdaşım,
Ən ağır gündə əziz yoldaşım.
Bəxtiyar günlərim uçdu, getdi,
Könlümə sizləri o yar etdi.
Qəm olub təkcə təsəlli edənim,
Sanki qəmdən yoğurulmuş bədənim.
Zəhmət ilə yuva tikdim sevərək,
Tarümar eylədi cövr ilə fələk.
Söndü parlaq, gözəl ümmidlərim.
Aldı sevdiklərimi çərx mənim.
İndi çox sevdiyim aləmdə mənim
Ruhsuz bir quru qalibdi tənim.
Bir qırıq saz kimi əfsürdə[1], həzin,
Gecə-gündüz edərəm nalə, ənin[2].
Ah, fəryadimə payan[3] yoxdur,
Çünki istəkli o canan yoxdur.
Ah, itirdim elə bir tazə bahar
Ki, mənə bülbüli-gülzar ağlar.
Belədir bu qoca dövranın işi,
Acıdır ağlayışı, həm gülüşü...
Qol-qanadsız sürünürkən yerdə,
Ürəyim dağlı, özüm pəjmürdə,
Mənə zindan görünürkən aləm,
Bu nə hikmətdir, ilahi, bilməm?
İstərəm mən yenə artıq yaşamaq,
İstərəm dərd, cəfalar daşımaq.

[1] Tutqun
[2] Nalə
[3] Hüdud

II

Bir dumanlı sabah idi, ürəyim
Çırpınırdı, qəm ilə həmdəm idim.
Eşqlə çırpınan könül diyarı
Məni çəkmişdi bir məzarə sarı.
Ağlayırdım yanıqlı həsrət ilə,
Dərdləşirdim o nazlı afət ilə
Qapanıb bir yeni məzar daşına.
O yaxında uçuq yuva başına
Oturub bir quş etmədə fəryad,
Eyləyir qəmli nəğmələr icad.
Qanadın sallayıb həzin inlər,
Sanki söylər mənim kimi sözlər.
O da sanki mənim kimi nalan,
O da aludəyi-qəmi-hicran.
O da daim mənim kimi ağlar,
Sanki ruhumla aşinalığı var.
Gəl, quşum, gəl sənlə birləşəlim!
Oturub qəmli-qəmli dərdləşəlim!
Sən kimi mən də bağrıqan, yalnız,
İldırımlarla tarümar yuvamız.
Mən də sən dərdliyəm, maraq etmə.
Başqa bir aşina soraq etmə.
Odlu şerimlə mən sənə hər gün
Söyləyim dərdü macəramı bütün.
Sən də nəğmənlə dərdini söylə,
Yaşayaq bu təsəlli ilə hələ.

III

İki ənis – iki munis yaşardıq azadə,
Yox idi bir qəmimiz, dərdimiz bu dünyadə.
Ayırdı bir-birimizdən fələk sitəmlə bizi,
Bu Şaiqin sənə qan ağlasın müdam gözü.
Sən öldün, ah, vərəm qəlbimi mənim dağlar,
Unutmam, ölsəm əgər, torpağım da qan ağlar.

1912

NOHEYİ-İŞTİKA[1]

Bəxtiyar bir çocuq kimi şən-şən,
Daha dün söyləyib-gülərdin sən.
Susdun eyvah, nerdəsən şimdi?
Səni yoxluq uyutdumu əbədi?
Məskənin oldu, ah, dar məqbər,
Qoydun həsrətlə Şaiqi müğbərr[2].
Qaldı bomboş o sevdiyin yuvamız,
Sən pərilərlə göydə, mən yalnız.
Nə çapıq soldun, ey bahar çiçəyi,
Sənə qıydı nasıl əcəl mələyi?
Ah, öldünmü, yox, yox, ölməmisən!
Bəzənib ağ libasla yavrum, sən
Getmisən hurilər ziyafətinə...
Görəsən, ah, qaydacaqmı yenə?

1912

ƏKİNÇİ VƏ XAN

Rəhm eylə, tərəhhüm çağıdır, xan, sənə qurban.
Qoyma bizi gəl bisərü saman[3], sənə qurban.

Gəldim boş əl ilə qapına, qovma, dəxiləm,
Yoxsul, üzü qarə, əməyi puç və səfiləm.
Qəlbi qırığam, boynu bükük, xəstə, əliləm.

Gəl eylə mənim dərdimə dərman, sənə qurban.
Haqsız, quru muzdurca bu heyvan sənə qurban.

Əsdi qara yel, çəltiyi, bostanı sovurdu.
Bu fəqr və zillət neçə ildir bizi yordu.
Yağmadı yağış, yandı taxıl, cümlə kül oldu.

[1] Şikayət nohəsi
[2] Qubarlı, kədərli
[3] Başsız və aramsız

Bir danə ələ gəlmədi heç, xan, sənə qurban.
Nə darı, nə çəltik, nə də bostan, sənə qurban.

Aldı dolu, billah, sərü samanımı əldən.
Salmış iki ildir bu çəyirtgə bizi dildən.
Ar eyləyirəm böylə keçinməkliyə eldən.

Getdi keçən il borcuma yorğan, sənə qurban.
Bu başı bəlalı canım hər an, sənə qurban.

Bundan daha artıq heç olurmuydu çalışmaq?
Hər ildə qabıq qoydum ilan tək, hər il ancaq
Qaldım quru yerdə yenə möhtac, yenə çılpaq.

Gülmür bizə bu çərx, bu dövran, sənə qurban.
Səbrim tükənib, bağrım olub qan, sənə qurban.

Evdə mələşir, vallah, acından uşaq, övrət.
Qaçmış bəti-bənzi, hamısı bir quru surət.
Olmuş nə isə bunca müsibət bizə qismət.
Bir tövr elə, çək bizlərə saman, sənə qurban.
Rəhm eylə, tərəhhüm çağıdır, xan, sənə qurban.

Evdə yeyəcək nə darı qalmış, nə də buğda.
Bu il bizə gəl vergini rəhm eylə, bağışla.
Bəsdir bizi dırmaqladığı yırtıcı dünya.

Daxmamdakı beş ac-yalavac can sənə qurban.
Ət-yağ üzünə həsrətik hər an, sənə qurban.

1913

BƏRADƏRİM FİRİDUNBƏYƏ TƏQDİM ETDİYİM RƏSMİMİN ALTINA

Qəlbinə yəs, iğbirar[1] açan
Gözlərimdə əməllərimdir uçan.
Bəllidir hər baxışda dərd, qəmim,
Baxma, əks eyləyər sənə ələmin.
Ürəyimdə coşan bu fırtınalar
Səni də mən kimi məlul eylər.
Məni ağlar görüncə, sən gül, gül!
Çünki əbr[2] ağlayar, gülər sünbül.

Donuq bir çöhrədən dolğun üzüm bir lövheyi-müğbərr[3].
Sönük bir didədən sönmüş gözüm bir bərqi-seylavər[4].

1913

BİRİ SƏNSƏN, MƏLƏKCİYİM, BİRİ MƏN

Qonşuda qarşı-qarşıya görünən
İri camlı, genişcə pəncərədən
İki baş daima çıxar dişarı,
Bir-birinə baxar, gülər şən-şən...
Bir patırtı pozar o nəşələrin.
Seyd, səyyad ürkərək birdən,
Sürət ilə çəkərsə başlarını,
O baxışlardakı təəssürdən[1]
Çırpınır hey iki ürək, iki ruh,
Şad, məhzun iki vücud, iki tən.
O iki çırpınan, həzin düşünən
Biri sənsən, mələkciyim, biri mən.

---

[1] Qəlbi qırıqlıq, qubarlanma
[2] Bulud
[3] Xatirə lövhəsi
[4] Axan şimşək
[5] Əsərdən, gücdən

Yamyaşıl gül-çiçəkli bir bağça.
Döşənib sanki yerlərə xalça.
Səhərin xoş nəsiminə qarşı
Açılırkən gülümsəyir qönçə.
Oxuyur şaxəsində bir bülbül,
Səsi məhzun, dəyərli, həm incə.
Dolanır qönçənin müdam başına.
Ona bülbül məhəbbət etdikcə,
Görünür qönçə məst, pürnəşə.
Bülbülün bağrını dəlirsə tikən,
O iki məst, müztərib görünən
Biri sənsən, mələkciyim, biri mən.

Bir ağaclıq... axar önündən ab,
Sakit axşamdı, nur saçar mahtab.
Cökə altında baş-başa oturub
İki sövdalı gənc əlində kitab,
Danışır saf, təmiz məhəbbətdən.
Bu görüş həm sevinc verir, həm əzab.
Nazənin qız kimi süzürdü ay,
Üstünə kölgə salmış idi səhab.
Hər şeyə hökm edir sükut, yalnız
Titrəyir ortalıqda busi-dəhən.
O iki bəxtiyar – gülən, sevişən
Biri sənsən, mələkciyim, biri mən.

1913

NƏCƏFBƏY VƏZİROV HƏZRƏTLƏRİNƏ

Sən ey bu yomi-ali[1] qəhrəmanı, ey işıq ulduz!
Təşəkkür etməyə səndən mənim qəlbim, dilim aciz.
Vətənciymin sən ey fəxri, sevimli, şanlı övladı,
Çalışqan qəhrəmansan sən, deyilsən bir nəfər adi.
Tamam qırx il çalışmaq, cəhlilə həmvarə dartışmaq,

[1] Ali gün. Yubiley günü mənasındadır.

Qaranlıqlarla, nifrətlərlə, bayquşlarla çarpışmaq,
Asan bir şeymi? İnsan qüvvətindən pək uzaq qüvvət,
Olurmu hər kəsə bu bəxtiyarlıq hər zaman qismət?
Nəcib bir millətin ruhinə min zəhmətlə yol buldun,
Bu qövmün qəmli, xürrəm günlərində həp şərik oldun,
Sən onlarla bərabər bir pədərtək ağladın, güldün,
Yetimlər gözlərindən fışqıran göz yaşların sildin.
Qaranlıq bir məişət çöllərində zar, sərkərdan
Qalarkən, sən yetişdin dadə, ey parlaq məhi-taban.
Bu millətçin geniş, parlaq, müzəyyən bir cığır açdın,
O yollarda işıqlardan çiçəklər, toxmlər saçdın.
Bu gün bir qalib orduya müzəffər bir komandansan,
Və hər türk oğlu bir türkə mədari-fəxrsən[1], şansan.
Yaşa ey yomi-ali qəhrəmanı, fəxrü izzətlə!
Yaşa bu sağlam ünsürlə, yaşa bu şanlı millətlə!

1913

FİDAN

Ağacların arasında ulu, sağlam bir kötük,
Ağır, kəskin baltalarla qol-qanadı qırılmış,
Tufanlarla çarpışaraq qalib gəlmiş, yorulmuş,
Zədələnmiş və ixtiyar şaxları qalmış tək-tük.

O şaxların damarında, kökündəki əsalət[2],
Şanlı keçmiş tarixini anladır; hər qol-budaq
Sevə-sevə kölgəsində bəsləmişdir bir oymaq,
İndi artıq qocalmışdır, qalmamış köhnə qüvvət.

Yaşlı kötük keçmişiylə əsla deyildir məğrur.
Kötüyündən cücərməkdə olan bir çox fidana
Məğrur baxışlarla baxır, qanad gərir hər yana,
Ürəyində gələcəyə şanlı ümidlər doğur.

[1] İftixar səbəbisən.
[2] Nəcabət

Bu fidanlar uca, sağlam ağac olar bir zaman,
Kölgəsində çox fidanlar boy atar cərgə-cərgə.
Fırtınadan, tufanlardan sən bunları əsirgə,
Ey qüdrətin canlı əli, sən ey tarix, ey zaman!

1914

DAN ULDUZU

Ot-ələfsiz bir çöl idi, qorxunc, dəhşətli zülmət
Qapamışdı hər tərəfi, hökm edirdi fəlakət.
Cavan, qoca, kişi, arvad o çöldə heyran-heyran,
Səfil-səfil dolaşırdı, boynubükük, pərişan.
Bürümüşdü o səhranı gurultulu səs-səmir,
Sanki vəhşi yırtıcılar bir-birini gəmirir.
Sağda açmışdır ağzını uçurumlu bir dərə,
Qızları, ac nəhəng kimi, udur göz görə-görə.
Solda isə ürəkaçan yaşıl, sevimli çəmən,
Çiçək açmış: zanbaq, bənövşə, qızılgül, yasəmən.
Günəş qızıl tellərini o çəmənə saçmışdı,
Təbiət min çeşid canlı mənzərələr açmışdı.
Sağ əlində, gözəl bir qız, tutmuş idi al bayraq.
Gözlərini o, qaranlıq çölə dikmişdi ancaq.
Qız bayrağı sallayaraq uca səslə bağırdı,
Səhradakı insanları o çəmənə çağırdı.
Hamı sanki kar olmuşdu, yox idi bir eşidən,
Ona yalnız öz səsiydi cavab verən dərədən.
Yavaş-yavaş o dərədən aydın bir nur parladı,
Zülmət saçan o çölləri günəşə ismarladı.
Böyük-kiçik aydınlığa axışdı birdən-birə,
Yollarını kəsdi ancaq uçurumlu o dərə.
Dərə ucundan həsrətlə baxırdılar çəmənə,
Gözəl səsli bülbüllərə, zanbağa, yasəmənə.
Sonra nə oldu, bilmədim, bir az eylədim diqqət,
Çəmənliyə doğru, gördüm, axışırdı cəmaət.
Nura boyanmış gözəl qız uzadaraq əlini,
O qaranlıq uçurumdan qurtarır qız-gəlini.
Diqqət ilə bir də baxdım, görüncə nurlu qızı,
Sevdim onu, bir də ona ad qoydum "Dan ulduzu".

1914

İRƏLİ

Keçmişləri unut, quzum, artıq ona əl vurma!
O dumanlı pərdələri üzərindən qaldırma!
Ora min-bir nərdivanlı quyu olmuş hər zaman,
Hər nərdivanda yuxlayır bir əjdaha, bir ilan.
Sakın, açma, açma, quzum, o quyunun ağzını.
Çalma artıq keçmişlərin ruh inlədən sazını.
Burax onlar o qaranlıq məzarlığa atılsın,
Razı olma gənc ömrünə, gülüm, zəhər qatılsın.
İrəliyə doğru yürü, yersiz arxana baxma!
Gələcəyi düşün daim, onu gözdən buraxma!
Unutma ki, o alnının altında nurlu gözlər
İrəlini görmək üçün verilmişdir, yol izlər.
Sən o parlaq yol izləyən gözlərini daima,
İrəliyə dik hər zaman, yürü, yürü və durma.
O dumanlı, fırtınalı keçmişlərdən uzaqlaş!
Odlu, mətin addımlarla yürü, yürü, durma, arş!
İrəlidə, inan ki, bir cənnət kimi cahan var,
Sabah günəş orda doğar, səadət orda parlar.

1914

SİMÜRĞ QUŞU

Xalq əfsanəsi

– Anacığım, bax o uca, sarp dağa,
Qəm yurdudur sanki başdan-ayağa.
Diqqətlə mən ora baxsam nə zaman,
Təpələri qış-yaz dumandır, duman.
Neçin duman əksilməyir o dağdan?
Ora günəş doğmayırmı, anacan?
– Oğlum, o dağ inləyən Qaf dağıdır,
Simürğ quşu daim orda yaşayır.
Yaşar bilməm, çox əsrlərdən bəri,

Nə izi var, nə tozu, nə əsəri.
Onu görən, yerin bilən yox, oğlum.
İnsanlar ki qan tökər, eylər zülüm,
O quş qanadların acıqla çırpar,
Uşaq kimi bitməz-tükənməz ağlar.
Göz yaşları dönər göydə dumana,
Qatar-qatar yayılar hər bir yana.
– Ah, anladım, ondandır ki, hər zaman
Göy üzünü alır hər gün çən, duman.
Ürəyimi sıxır daim bu zülmət,
Heç doğmayır günəş. Soyuq, rütubət
Sümüyümə, iliyimə işləyir,
Bir qurd kimi sanki məni dişləyir.
Üstümüzdə, bax, nə qara bulud var...
Quş ağlayır, demək, bulud da ağlar.
– Eşitmişəm, oğlum, mərhum babandan:
Çox çəkməmiş yetişəcək bir zaman,
Sevinəcək o quş, şən-şən güləcək.
Qəlbimizdən dərdi, qəmi siləcək.
O gün sanki başqa günəş doğacaq,
Bu qaranlıq buludları boğacaq.
Enəcəkdir onda yerə səadət,
Yaşayacaq hamı asudə, rahət.
– Ah, o günəş, ana, haçan doğacaq?
Haçan o quş güləcək, şadlanacaq?
O al günəş gərək bu gün doğaydı,
Üstümüzə nur, səadət yağaydı.
Qaranlığa düşmənəm mən, anacan!
Haçan doğar günəş?
– Yox bilən insan.
Söyləyirdi baban ki, Qaf dağında
Uçurumlu dərə var sol-sağında,
İgidlərin ruhu ora toplanır,
Qaranlıqda çıraq kimi hey yanır.
O dərələr bir gün ruh ilə daşar,
Qaf dağının təpələrindən aşar.
Onda, oğlum, günəş doğar, quş gülər,

Göydən yerə nur və səadət enər.
(Çocuq dərin-dərin fikrə büründü.
Qaf dağına baxdı, baxdı, düşündü).
– Bir söz desəm, ağlamazsan ki, anam?
– Sən söylə, oğlum, söylə, mən ağlamam.
– Atamdan söz söylənəndə arabir
Ağlayırsan, həm gözlərin qızarır.
Xoşlanmıram ağlamaqdan, doğrusu.
– Ağlamaram, söylə, aslan yavrusu.
– O gün atam ki, gəlmişdi yaralı
Qan içində üzür idi... Əhvalı
Qorxuluydu. Sən eyləyirdin şivən,
Ağlayırdın, sızlayırdın... Amma mən
Səs-səmirsiz durmuş idim yanında,
Nur tək bir şey parlayırdı alnında.
Baxdım, baxdım, mən yanında oturdum.
Qanlı başın dizim üstə götürdüm.
Qollarını açdı, məni qucadı,
Gözlərindən yaş töküldü, ağladı.
Heç ağlayan görməmişdim atamı,
Derdi: "Tufan qopsa, erkək ağlarmı?"
Gözlərimi dikmiş idim üzünə,
Baxırdım həsrətlə yaşlı gözünə.
Çapaladı dizimdə birdən-birə,
Mən çox qorxdum, başı düşürdü yerə.
Gözlərini yenə dikdi üzümə,
Mən dayadım başın yenə dizimə.
Ağzını bir-iki açdı, qapadı,
Quş şəklində bir nur ağzından çıxdı.
Daxmamızı bir dəqiqə dolaşdı,
Qanadlanıb birdən uçdu, uzaşdı,
Getdi, getdi, baxdım o dağ səmtinə
Qorxmuş idim, söyləmədim heç sənə.
– O nur, oğlum, ruhu imiş atanın.
Uçub o ruhlara qarışdı yəqin.
– İgid ruhlar ki, Qaf dağın aşacaq.
Sonra onlar, ana, hara qaydacaq?

– Sonra, oğlum, o igid ruhlar yenə,
Şən, bəxtiyar qayıdacaq evinə.
– Atamdamı?
– Atan da sağ-salamat.
Gələcəkdir...
– Ah, nə böyük səadət!
Heç evimizin ləzzəti yox atamsız.
Boş daxmada bir mən, bir sənsən yalnız.
(Bu kəlmələr qadıncığı ağlatdı.
Beş-on damla yanağını islatdı.
Sonra qırıq-kəsik bir səslə dedi:)
– Oğlum, atan başqa bir insan idi.
Onun başın heç bir igid bükmədi.
Haqsız yerə ömründə qan tökmədi.
Hörmətini, namusunu sevərdi,
Haqq yolunda candan-başdan keçərdi.
Qurumadı neçin o xain əllər?!.
– Səbr et, anam, Qaf dağında dərələr,
Dolub-daşar, xain əllər quruyar,
Simürğ quşu gülər, günəş də doğar.
Göydən yerə enər sevgi, səadət,
O gün atam yenə gələr səlamət.

1914

MÖHTƏRƏM NƏRİMANBƏY NƏRİMANOV CƏNABLARINA

Nişan qoymusan, eşitdim, xeyr olsun.
Dan ulduzu kimi bəxtin durulsun.
Yaşa, yeni yoldaşınla çox yaşa,
Bu dünyanı rahətliklə vur başa.
Fırtına, tufanlardan sonra əlbət,
Gözəl olur sakitlik, istirahət.
Yox, sən rahətlik sevməyən atəşsən,
Əriyəcək qəhrinlə müdhiş düşmən.

1914

ƏSRİMİZƏ XİTAB

Bilməm bu qanlı səhnənə, ey əsri-məymənət[1]
İzhari-nifrət etməli, yainki təhniyət[2]?
Dəhşətli yıldırımlarının qəhr, heybəti
Xof, ümid ilə yaşadır şanlı milləti.
Qaldır dumanlı pərdələri, olsun aşikar
Ağ günmü, ya yenə qara günmü qabaqda var?
Bu qırmızı alovlar içində nihan, nihan
Doğmazmı nuri-mehrü məhəbbət cəhan-cəhan?
Varmı ümid bir daha fəvz[3], səadətə?
Ya çəkmədə bizi yenə girdabi-zillətə?
Bu dalğalar, bu fırtınalar ki, edər səda,
Bir sahilə səfinəmizi sövq edərmi ya?
Bax, üstümüzdə qanlı buludlardır oynaşır,
Məşriq dənizləri qabarır, yüksəlir, coşur.
Bilməm bu dalğalar, bu məhabətli[4] fırtına
İtlafə[5] sövq edər bizi, yainki məmənə?[6]

1915

[1] Uğurlu əsr
[2] Təbrik
[3] Nicat, qurtuluş
[4] Heybətli
[5] Ölümə, heçliyə
[6] Əmin-amanlığa

İKİ MÜCAHİD

Sən, ey atəş vücudlu, oynaq atım!
Ey ildırım baxışlı qol-qanadım!
Biz türklərə saldırıcı babamız
İki ağır miras buraxmış yalnız:
Biri dəmir silah. Birisi atdır.
Biz türklərə bunlar iki qanatdır.
Bunlar ilə yüksəklərə uçarız,
Üç dünyanın tilsimlərin açarız.
Qovunca biz yeriyinin üstünə,
Qeysərlərin, kəsirlərin təxtinə
Sahib olan fateh dövri alarız,
Arslandan, qartaldan tük çaldırarız.
Kədərli, şən nümayişli günümüzdə
Ayrılmaz arkadaşsınız hər siz də.
Bulunduğumuz qovğalarda nə kadar
Nəqş etdin qəlbimə xoş xatirələr.
Uzaqlardan görüncə həp düşməni
Çeyniyordu cəlavənin kəmini.
Qulağını qırpar, yeri eşərdin,
İldırımlı bulut kibi kişnərdin.
Üzənginə ayağımı basınca
Çilan kibi sıçrardın, göz açınca.
Şahin kibi həm qol-qanad açardın,
Dörd ayaqla hava ilə uçardın.
Bən düşməni qılıncımla, qurşunla,
Sən çeynərdin dırnağınla, dişinlə.
Doyulunca sonra hər yanda zəfər,
Ona qatardın düşməni sərasər.
Şən və müzəffər bir sima alardın,
Cəbhələrdə kişnər, meydan sulardın.
Fəqət şimdi nədən oynaq dik başın

Dalğın durur? İldırımlı baxışın
Şimdi nədən aşağıya dikilmiş?
Qara yallı təmiz boynun bükülmüş?
O narıncı, parlaq atlas tüklərin,
Tikan kibi qabarmış kipriklərin.
Bir top sivri iynə kibi düzülmüş,
İldırımlı, qara gözlər süzülmüş.
Yara almış qartal kibi bakarsın,
Gözlərinlə sönük şimşək çakarsın.
Atlıları anan cilan gözlərin,
Süslü ayaqların, incə dizlərin
Yorğun-yorğun, ölgün kibi duruyor,
Bu halların ümidlərmi qırıyor.
Bilməm ki, kaç tarixi xatirələr
Hiddətli son baxışlarında titrər.
İnanmazdım ki, bir səlik, bir qurşun
O atəşli vücudunu soldursun.
Son nəfəsdə qoy başını dizimə,
Oxşayayım, sürtəyim üz-gözümə.
Bən mərsiyə qoşub sənə ağlamam!
Deyəcəyim son sözümdür, vəssəlam!
Vəzifəni pək namusla bitirdin,
Bir bəxtiyar şəhid kibi can verdin.
Lakin görələr hala hücum topları,
Bizimkilər dırmanır dağ yuxarı.
Vicdan səsi kibi bus səs də titrər,
Bəni də şübhəsiz hücuma səslər.
Halal elə, arkadaşım, bağışla!
Getməliyəm, yoldaşını alqışla!
Vəzifəmdir bu yoldan yoxdur dönüm,
Şanlı zəfər… ya şərəfli bir ölüm!..

1918

MARŞ

Türk ədəmi-mərkəziyyət
firqəsi "Müsavat"a ithaf

Birləşəlim, türk oğlu, bu yol millət yoludur,
Ünlə, zəfərlə, şanla tariximiz doludur.
Yürüyəlim irəli, haydı, millət əsgəri,
Keçmişimiz şan, zəfər, durmayalım biz geri.
Yıldırımlı gözünüz qan ağladır düşmənə.
Qorxaq, alçaq, xainin bu meydanda işi nə?!
Dəniz kibi coşalım, dalğa kibi qoşalım,
Altun ordu, irəli! Dağlar-daşlar aşalım!
Türk qafasında qorxu yuvalamaz, düşmənim!
Həp dəmirdən yapılmış ruhum, qəlbim, bədənim.
Süngümüzün ucundan damar qətrə-qətrə qan,
Hürriyyətdən, vətəndən ölüncə keçməm, düşman.
Dalğalanır üstümdə şanlı Turan bayrağı,
Alovlanır qəlbimdə "Ərkənəqon"[1] ocağı.
Haydı, yola çıxalım, haqsızlığı yıxalım,
Turanda gün doğunca zülmətlə çarpışalım!
Arş irəli, irəlidə cənnət kibi cahan var.
Günəş orda həp doğar, səadət orda parlar!
Türk firqəsi "Müsavat".
Açalım quş tək qanad.
Sarılıb hürriyyətə,
Bulalım şanlı həyat.

1918

[1] "Ərkənəqon" – türklərin azadlığına, qurtuluşuna həsr olunmuş əfsanəvi xalq dastanı

NEÇİN BÖYLƏ GECİKDİN?

İntizar qarşısında

Sənsiz qəlbim qırıq, sönük, çeynənmiş, xırpalanmış,
Ömür şüşəm daşa dəymiş, həyatım parçalanmış.
Qırıq bir saz kimi sızlar qanlı, yorğun telləri,
Yakılar da, yakar bütün qayğı vurmuş elləri.
Şu vətənin öksüzləri, gəlinləri, dulları,
Göz yaşıyla sulanmış həp keçdiyiniz yolları.
Yolunuzu bəkləməkdən bənizləri saralmış,
Heç gəlmədin. O şən, gülər ürəkləri qəm almış.
Sən gəlməsən, dolumsanmış ürəklər heç şad olmaz,
Sən gəlməsən, xərabaya dönən qəlb abad olmaz.
Sən gəlməsən, günəş doğmaz, ümid gülüm açılmaz,
Dodaqlarım gülməz, sönük baxtıma nur saçılmaz.
Başqasını istəməm də, ey türk, çabuq sən gəl, sən,
Bəkləməkdən yoruldum, eh, iştə gec qaldın, nədən?
Yollarına daşmı qalanmış? Ya azğın quldurlar
Burakmıyor? Daş, dəmir, ya polad olsa da onlar,
Ürəyində şölənənən mətin, qızğın atəşlə
Yak onları, ərit, söndür, çeynə, boğ, əz, xırpala!
Xain, alçaq düşmənlərə yol gücünü həp göstər,
Aç yolları, çabuk gəl ki, qəlbim səni pək istər.

1918

VƏTƏNİN YANIQ SƏSİ

Uca, qarlı dağlarımın başından
Altaylara bakar, bakar, durardım.
Çəmənindən, çölündən, dağ-daşından
Qızğın ürəklə sizləri sorardım.

Qısqanırdım sizi hər bir torpağa,
Zira sizdə vətən eşqi var idi.
Bakdıqca o doqquz tuğlu bayrağa
Könlüm sevgi, təsəlliylə dolardı.

O gün tufan kibi Elxan ordusu
Ki "Güc" deyə qımıldandı yerindən.
O tufanı salamlamaq duyğusu,
Əksilmiyor, azalmıyordu bəndən.

Yürüyürdü sarsılmaz altun ordu,
Yürüyürdü ləkəsiz bayrağıyla.
Yürüyürdü günəşə, Şərqə doğru,
Altun oxu, qarğışı, mizrağıyla.

Yürüyürdü, çırpınan bir ürəklə,
Ün, şan, zəfər arxasına düşərək.
Yürüyürdü o, bükülməz biləklə,
"Altun ordu" türküsü söyləyərək.

Əyilirdi qarşısında sərt dağlar,
Bir düzən yer onlar üçün dağ, dərə.
Qıvrılırdı dəniz, nəhr, irmaqlar,
Əzilirdi, ayaq basa, hər yerə.

Altun ordu ilərlədi bu qərar,
Şərqə, Qərbə, Cənuba yol açıldı.
Büküldü həp zalım və məğrur başlar,
Hər ölkəyə feyz, rəhmət saçıldı.

Alp, Himalay və Karpat həp şənləndi,
Çobanları dadlı türkü çağırdı.
İrmaqları coşdu, dağlar gülləndi,
Bülbülləri “sevgi” – deyə bağırdı.

Bən uzaqdan seyr edincə həsrətlə
Taleyimə küsdüm, saraldım, soldum.
Ana qəlbində çırpınan şəfqətlə
Altun ordu fərağında saç yoldum.

Bağırdım ki, ey dəliqanlı ərlər!
Sizlər üçün qollarımı açmışam.
Oralardan əksikmi ya bu yerlər?
Yolunuzda mənkəşələr saçmışam.

Ən sonunda çiçəkləndi diləyim,
Xatirimdən heç silinməz o günlər.
Ey yaradan, puç olmasın əməyim,
Yasa batsın şimdi bana gülənlər.

Xatırlarım, yaz idi, həp dağ-daşım
Tazə gəlin kibi pək süslənmişdi.
Sevincimdən göyə dəyirdi başım,
Üzərimdə dilək qanadlanmışdı.

Əldə kəskin saldırıcı qılıncla
Üç dünyanı tirli-tirli titrədən,
Qəlbdə iman, ümid, sevgi, sevinclə
Düşmənləri intiqamla inlədən.

Üzü dönməz, qorxu duymaz ərlərin
Səsləri ildırım kibi gurladı.
Haqq üçün çırpınan bahadırların
Gözləri həp şimşək kibi parladı.

Dırmanırdı onlar həp dağ-daşıma,
O qüvvətlə dolmuşdu hər bir yerim.
Altundan tac takınmışdı başıma,
Uçmuşdu həp tasələrim, kədərim.

Başlarına gül səpərdi dağlarım,
Ağaclarım salam üçün durmuşdu.
Şən-şən axardı coşqun irmaqlarım,
Bülbüllərim keyf məclisi qurmuşdu.

Qırlarımda bitən pənbə çiçəklər
Əllərini öpmək üçün açardı.
Altun qanat bəzəkli kələbəklər
Onlar üçün daldan-dala uçardı.

O acıqlı türkülərin dinlərkən,
Qırlanğıclar yeni dillər söylərdi.
Quzuları yamacımda mələrkən,
Otlaqlarım yaşarardı, gülərdi.

Ulu, əski, ruhsuz, hissiz yazıq bən
Artıq yeni ruh ilə canlanırdım.
Alqış sizə diyordum yüz bin bəndən,
Güvənərdim, qürurla şadlanardım.

Şəfasınız, deyərdim, hər ağrıma
Ürəyimdə alov saçan atəşlə.
Övlad, deyə, basdım həpsin bağrıma.
Sevincimdən gözlərim dolu yaşla.

Torpağımın qartallı ağ-daşına
"Uğurlar olsun!" – dedilər, qondular.
Ağ altınla yeni yurdun eşqinə
Köpüklü və dadlı qımız sondular.

O dualı qılıncları öpərək,
Etdilər də dayanıqlı bir yəmin.
Vətən, deyə, həpsi dizə çökərək,
Dedilər ki: Annəciymiz, ol əmin!

Aranızda yoxdur alçaq və qorxaq,
Bundan sonra götürməsin nəslimiz.
İştə şahid başda gəzən şu bayraq,
Şan, zəfərdir tariximiz, əslimiz.

Haram olsun qanımızı daşıyan
O övlada ki, xor baxa vətənə.
Heç uğurlar bulmasın da, qussun qan.
Yurdumuzu tərk edərsə düşmənə.

Şimdi, siz ey Altayları andıran
Dəmir ürəkli bir nəslin övladı.
Ey qəlbinlə iman, zəfər daşıyan
Oğuzların, Elxanların əhfadı!

Ananız, bak, sürüklənir yerlərdə,
Hər yanına xəncər, nəştər saplanmış.
Düşmüş də pək təhlükəli bir pərdə,
Sızlar, ağlar, bağrı qan, xırpalanmış.

Babanızdan üzülüncə əllərim
Gözlərimi sizə dikmişdim yalnız.
"Bu qan da o qandan süzülmüş" – derdim,
"Yaman günümdə imdadım olursunuz".

Nədən şimdi fəryadıma qayqusuz,
Dəyişdimi damarınızda əski qan?
Nədən oldu dərdlərimə duyğusuz,
Qəlbinizdə söndümü sevgi, iman?

Babalarınız etdiyi bir yəminə,
Yoxmudur ya sizdə hörmət, riayət?
Onlardakı şanə, imana, dinə,
Çarpmıyormu qəlbinizdə məhəbbət?

Rəvamidir o bəxtiyar günlərim,
O dəbdəbəm, o şövkətim alınsın?!
Al duvaqlı, şən, parlaq düyünlərim
Yasa batsın, başına qara bağlasın?

O qəhrəman ata-baba yurduna da
Yazıq, qalsa sizin kibi övlada
Daşısın bin fəlakəti, ardında
Başlamasın çırpınmağa, fəryada.

Didinməsin, zülmləri boğmasın,
O arslanlar yurdu olan torpağım.
Böylə namussuz övladı doğmasın,
Qararmasın başda gəzən bayrağım.

O şən, o bəxtiyar könlüm dolu qan,
Böylə səfaləti artıq çəkəməm!
Sönməz bəndə əski sevgi və iman.
Uca başımı alçaqlara əyəməm!

İldırımlar gurlasın!
Bulutlarım hazırlansın tufana!
Dağım-daşım boyansın həp al Qana,
Şimşəklərim parlasın!

Anacığım, qanımız həp əski qan,
Elxan nəsli hər bir zaman xələfdir.
Ürəymizdə həp o duyğu, o iman,
Taleyimiz ün, zəfərdir, şərəfdir.

Şu vətənin dağlarında-daşında
Qurtarıcı qəhrəmanlar az deyil!
Hər obanın, hər ocağın başında
Bin qəhrəman fürsət bəklər, əmin ol!

Beş dünyanın vəhşiləri toplansa,
"Ölüm" deyə, "Vətən" deyə qoşarız.
Bu torpaqlar qanımızla boyansa,
Nəfəsimiz qalınca öc alarız.

O əllər ki, bu gün səni qurtarmaz,
O dillər ki, səni bu gündə anmaz,
O ürək ki, sənin üçün çarpamaz,
O ayaq ki, "Vətən" deyərək qoşmaz,
Al qana boyansın!
Sevdiyi başı ucunda yas qursun!
Anaları ağı desin, saç yolsun!
Sənin kimi ağlasın!

1918

ARAZDAN TURANA

Bin göl ətəklərindən coşğun Araz axaraq,
Yıldırımlı, qartallı qayalara çarparaq,
Qaplan kibi kükrəyib, dəniz kibi qabardı,
Məmləkətlər aşaraq, dalğa kibi yol aldı,
Turan-İran dolaşdı, döndü Qafqaz elinə.
Yaklaşınca o daşğın, acıqlı Kür nəhrinə
Hayqırdı: "Ox, qardaşım, dinlə bəni bir zaman!
İztirablar içində çarpınır şimdi Turan.
Girmiş sehirli divlər qızıl alma bağına,
Qara quzğun uçuşmuş soluna və sağına.
Derlər, dünya gözəlinin dizində yad başlar var.
Süzgün, bayğın gözündə qan köpürən yaşlar var.
Bərələnmiş gül kibi gündən-günə soluyor.
Qara, gur saçlarını əlləriylə yoluyor.
Gülümsərkən ağzından güllər saçan o gözəl
Şimdi ağlar, gözündən inci damlar. Xain əl
Girmiş məsum qoynuna, yaralayır köksünü,
İnlər: Yoxmu Turanda qurtaracaq ər bəni?
Nərdə o türk nişanlım, o qoç igit, qəhrəman?
Yolunu pək özlədim, yol ver ona, yaradan?
Yel atına binsin də, gəlsin səni qurtarsın!
Yağı olan bu xain başları həp qoparsın,
Şu sehirli tilsimi qırsın namus eşqinə.
Quruntlu bir kədər çökmüş Turan yurduna.
"Qızıl irmaq", "Süd gölü" bu anda qan köpürür,
Qoç igitlər Turanda bığ çeynəyib də durur.
Bəni daim inlətən, bax, şu acı duyğudur,
Çağlayanlar dağımda köpüklü qan qusdurur".
Çoşğun Araz sözünü qıçqırıqla bitirdi,
Kür nəhrini bu xəbər xələcana gətirdi.
Əvət, qara bulutlar almış yurdu, qardaşım,
Nə yaşarız, nə gülər çəmənlərim, dağ-daşım.
Böyük türkün sevdiyi yekta dünya gözəli
Qan ağlasın, qoynuna girsin yabançı əli.

Turanda yüz milyonluq türklük buna qızmazmı?
Qızmazsa, bu xain əl yasamızı pozmazmı?
Gəl, qardaşım, boynuna keçirəyim qolumu,
Annəmiz "Quzğun dəniz" bəklər bənim yolumu.
Gedəlim, dərdimi annəmizə açalım,
Əski yurduna ildırımlar saçalım.

* * *

Kür və Araz coşaraq bir-birinə qarışdı,
Sahilləri çeynəyib, iki aşiq qovuşdu.
Axın-axın axaraq, fırtınalı dənizə
Tökülüncə anlatdı hər ikisi diz-dizə:
- Annə, Turan elindən quruntulu bir xəbər
Gətirmişiz şu tasa, ürəyimizi həp dələr.
Girmiş sehirli divlər qızıl alma bağına,
Qara quzğun uşuşmuş soluna və sağına.
Derlər, dünya gözəlinin dizində yad başlar var,
Süzgün, bayğın gözündə qan köpürən yaşlar var.
Bərələnmiş gül kibi gündən-günə soluyor,
Gülümsərkən ağzından güllər saçan o gözəl
Şimdi ağlar, gözündən inci damlar. Xain əl
Girmiş məsum qoynuna, yaralayır köksünü.
İşlər: Yoxmu Turanda qurtaracaq ər bəni?
Nerdə o türk nişanlım, o qoç igit? Yol alsın!
Şu sehirli tilsimi qırsın, bəni qurtarsın!

* * *

"Quzğun dəniz" bu qara xəbərləri dinlədi,
Yara almış dişi bir arslan kibi inlədi.
Basdı Kürü, Arazı dalğaların selinə,
Birdən-birə köpürdü, daşdı Turan elinə.
O dağ kibi yüksələn dalğaları yürüdü,
Yüz milyonluq Turanı başdan-başa bürüdü.
Hər kiçicik dalğasında bir ildırım patladı,
Almas kipriklərində birər şimşək oynadı.

Hər bir öksüz bucaqda qopdu yeni bir tufan,
Coşqun sellər qaldırdı əngəlləri aradan.
Artıq sehirli divlər yediyini həp qusdu,
Sonra Turan da susdu, dəniz də, göy də susdu.

* * *

Yenə dalğacıqlarla oynar "Quzğun dənizi",
Güzgü kibi parıldar ay-yıldızlı bənizi.
Göbəyində görünür yaşıl zümrüd bir ada.
Altun kərpicli bir köşk adanın ortasında.
Köşkün qarşı tərəfi qızıl alma bağıdır,
Ayaq bassa, daş olur, hər kəs ona yağıdır.
Qızıl alma bağında gəzər dünya gözəli,
Gülər coşqun sevinclə türkün əlində əli.

1919

ÜLKƏR

Sorucu gözündə sevda uçarkən,
Ey xoş kölgəsində səfalandığım.
O qönçə dodağın bir sirr açarkən,
Uçan nəğməsilə havalandığım.

Yolçu yol ararkən düşər izinə,
Qurtular baş qoyan sıcaq[1] dizinə,
Mən çoxdan vurğunam o şux gözünə,
Ey oynaq nurilə ziyalandığım.

Ruhumda çırpınan dəli üsyan var,
Qəlbimdə qaynayan zəhərli qan var,
Beynimdə bir çılğın səsli vulkan var.
Yanaram, görünməz oda yandığım.

Sənədir ümidim, ey parlaq ülkər,
Mən də bir yolçuyam itkin, dərbədər.
Qurtuluş yolunu mənə də göstər,
Mələkdən, fələkdən uca sandığım.

1919

[1] İsti

YENİ AY DOĞARKƏN...

Türk bikələri qiyafəsində alicənab bir qadın oğlu Yavuza yeni doğan Ayı göstərərək

Q a d ı n

Oğlum, Yavuz, o alaca bulutlardan az uzaq,
Gül yanaqlı, ağ bənizli, yeni doğan Aya bak.
Almas kiprikli gözlərin nasıl dikmiş üzünə,
Nur saçaqlı saçlarını dağıtmış üz-gözünə.
Adaqlı bir gəlin kibi süslü, sevimli, dilbər,
Bak, nə kadar yakışmış da yanında yeddi ülkər.

Y a v u z

Annəciyim, bən Günəşi Aydan, yeddi ülkərdən
Çox sevərim, lakin bilməm, şu ayə bən bakarkən
Neçin əski diləklərim dalğalansın gözümdə?
Neçin tatlı, uğurlu bir duyğu doğar özümdə?
Neçin bu Ay ruhuma pək uyğun, munis görünür?
İçim, tışım Günəş kibi neçin nura bürünür?
Neçin bu Ay gözündə bir dilək qadar sevimli?
O əski Ay bunca parlaq, şux baxışlı degildi,
Söylə, o Ay, annəciyim, noldu, nerə uğradı?

Q a d ı n

Yavrum, onu mələklər həp yıldız-yıldız doğradı,
Bak, o Ayın bölüyüdür parlaq, o yeddi ülkər,
Hər birisi bir ay qadar, Günəş qadar nur səpər,
O ülkərin hər birisi bir igidin yıldızı.

Y a v u z

Ya, bənimki hankisidir?

Q a d ı n

Pək parlaq, o qırmızı!

Yavuz

O ülkərlər, annəciyim, bak, nə qadar ufaqdır,
İşıqları pək sönük, həm bir-birindən uzaqdır.
Bən istərim yeddi ülkər qovuşsun bir-birinə,
Üzərmizdə Günəş kibi doğsun ülkər yerinə.
Şu Günəş həp doğsun da həqq eşqinə, heç sönməsin!
Şən-şən yurtlar bir qaranlıq məzarlığa dönməsin!
Bən istərim ki, şu Günəş yıldızları dinlətsin!
Üfüqlərə çökən qara bulutları inlətsin!
Bən istərim şu Günəşə bütün yer, göy tapınsın!
Qurd-quzu həp bir otlasın, bir yatağa sığınsın!
Şu Günəşdən vulkan kibi həyat coşsun, qaynasın!
Dört yanımda həp yıldırım çaksın, şimşək oynasın!
O Günəşdir iştə bənim taleyimin ülkəri!

Qadın

Öylə isə, anlı oğlum, o ayı, yıldızları,
Bir-birinə bitişdirib uğurlu bir Günəş yap!

1919

O SƏN İDİN...

Mən bir gözəllik heykəli, dilbər, afət bir pəri,
Xəyalımda təsvir edər, durardım çoxdan bəri
Yaraşıqlı, sevimli bir əndam ölçər, biçərdim,
Yanağına, dodağına güldən rənglər seçərdim.
Xəyalımda yaratdığım o gözəllik pərisi,
Qəlbimə çox uyğun, munis görünmüşdü, doğrusu.
O lövhəni ürəyimin özəyinə nəqş etdim,
Sevdim onu, bir mum kimi eşqində söndüm, bitdim.
Ara-sıra xəyalımda canlanırkən o afət,
Önümdə sanki titrəyirdi canlı bir həqiqət.
Nurdan yaranmış əlini sallayaraq deyirdi:
Get, ara bu həqiqəti, taparsan söyləyirdi.
Bir sərsəri məcnun kimi mən də düşdüm çöllərə,
Bu gizli sirri söylədim dağa, daşa, ellərə.
Bir çox rəssam sərgisini dolaşdım ölkələrdə,
Mən o canlı həqiqəti tapmadım heç bir yerdə.
Hər gözəli görüncə mən, o lövhəni anardım,
Gündüz günləri, ayları, gecə ulduz sanardım.
Aylar, illər keçdi ancaq, o rəsmə bənzər afət,
Tapılmadı, yaranmamış böyləsi derdim, əlbət.
Ürəyimdə lakin o bir günəş kimi parlayar,
Qızğın sevgi, parlaq ümid, qartal qüvvətli inan[1].
Səslənirdi: ümidini qırma, haydı, get, ara!
Mən də möhkəm etiqadla arayırdım daima.
Ox, mələyim, o uğurlu saatda ən nəhayət,
Parladı bir günəş kimi izlədiyim həqiqət.
Şaşqın-şaşqın hey baxırdım, ey qəlbimin əməli,
O həqiqət sən idin, ey gözəllik heykəli!

1919

[1] Etimad, inam

HƏYAT – SEVMƏKDİR

Qurumlu bir ocaq kimi fikrimə his çökmüşdü,
Qanadlanan ümidimi qırıb yerə tökmüşdü.
Çırpınırdım burağanlı fırtınalar içində,
İstəklərim, diləklərim həpsi gözüm önündə
Yaralanmış bir quş kimi yerdə sürüklənirdi.
Yıldırımlı buludlar da fikrimlə əylənirdi.
Kölgəm kimi arxam sıra qoşan qara günlərim,
Bir an məndən ayrılmazdı, daşıyordu kədərim.
"Həyatımdır bu, – deyirdim, – könül buna darılır
İnsan neçin bu ilana dilək qədər sarılır?
Yoxluq, ölüm şərəflidir böylə çirkin həyatdan,
Kərtənkələ, soxulcanmı yerdə sürünsün insan?"
Vücudumda üsyan etmiş qüvvələrim söndükcə,
Həyatımın o yıpramış yarpaqları döndükcə,
Əzilirdim, sönüyordum, nifrət derdim həyata,
Göz qapamaq istərkən bu zindanlı kainata,
Birdən-birə kipriyimə lətif bir şey toxundu,
Qulağımın ucunda pək dadlı nəğmə oxundu.
İçimdə bir günəş doğdu, qəlbimə nur saçıldı,
Qarşımda həp başqa dünya, başqa cənnət açıldı.
O cənnətdə sən göründün, əlində qönçə çiçək,
Ufaq, ufaq addımlarla irəllədin, gülərək:
O çiçəyi mənə verdin, bilməm nə söylədin sən,
Birdən-birə pəri kimi qeyb oldun gözlərimdən.
Sən qeyb oldun, əvət, mən də kəndimi qeyb etmişdim,
Xəyalına dalmış, bilməm nerelərə getmişdim.
Ayıldım da o verdiyin qönçəciyi qoxladım,
Həyat nədir, duydum, onu pək yaxından yoxladım.
Həyat – sevmək, pəriciyim, sənin üçün yaşamaq,
Gecə-gündüz çalışaraq sənə qovuşmaq ancaq.
Bax, bu dadlı həqiqəti həp sən mənə anlatdın,
Acı, sönük həyatıma işıq saçdın, bal qatdın.
Sən sevdirdin o iyrənib çeynədiyim həyatı,
Gözümdə sən şirinlətdin bu isli[1] kainatı.
Mənə yeni həyat verən, günəş verən sənsən, sən!
Sevmək – iştə yaşamaqdır, yaşamayır sevməyən!

1919

[1] Qaranlıq

UNUDULMUŞ PARÇALAR

Bağrımı qan eyləmiş ay üzlü bir gül yanaq,
Mən ölməsəm, vüsalı nəsibim olmayacaq.
Bəlkə dodaq-dodağa öpüşəydim onunla,
Kuzəgər torpağımdan yapsaydı tazə bardaq.

* * *

Mən hər zaman dənizlərin daşğın, coşqun sularında,
Öyrənirəm çarpışmağı yeni həyat yollarında.
Göstərdiyim hünər, qüvvət azmı şeydir? Sanma qolay,
İnan, qorxmam, dünya mənə qarşı çıxsa alay-alay.
Bilirəm ki, iradəm var,
Əzmim hər qüvvəti yıxar!
Mən əsəbi dalğayam ki, yüksəlirəm bir dağ kimi,
Ən sarsılmaz qüvvətləri oynadıram yarpaq kimi.
Dalğalardan bac alıram, əzmim mənə baş əyəndə,
Martı kimi yüksəlirəm fırtınalar göbəyində.

1919

ŞƏRQ GÖZƏLİNƏ

Şəfəqlər sökərkən öpüşlərindən
Yaranmış al, incə yanağın sənin!
Çiçəklər açarkən gülüşlərindən
Doğmuşdur o qönçə dodağın sənin!

Göylərdə ulduzlar oynar, uçarkən,
Yamacda ceyranlar ürküb qaçarkən,
Qaranlıq gecələr sövda saçarkən,
Doğmuş zülfün, gözün, buxağın sənin!

Hər səhər saçını nəsimlər darar,
Üzünü, gözünü şəfəqlər yuyar,
Alnını aydınlıq öpərək oxşar,
Gözəllik suyudur bulağın sənin.

Pərilərdən sordum – çiçək, dedilər,
Çiçəklərdən sordum – mələk, dedilər,
Ay, ulduz, ülkərdir gərək – dedilər,
Nəsən, heç verən yox sorağın sənin!

Çocuqkən eşitdim: – Qoca nənələr,
Aşıqlar, igidlər, yaşlı dədələr,
Odlu dillər töküb nəql edər, söylər –
Divlərin dizləri otrağın sənin!

Bir zaman olmuşdun Şərqin əsiri,
Şimdi çeynər səni Qərbin zənciri,
Ey adaxlısına həsrətli pəri,
Qalx, gətir, nerdə al duvağın sənin!

Həsrətli qəlbində kinlər bəslənir,
Köksündə intiqam odu səslənir,
Qiyam et, hazırlan, nişanlın gəlir,
Al duvağın, şanlı bayrağın sənin!

Qalx, qiyam eylə ey Şərqin gözəli,
Qır səni inlədən o kirli əli,
Çoxdandır səni mən şən görmiyəli,
Parlasın o qızğın ocağın sənin!

1921

ÜSYAN ET

Ey sönük, çürümüş dünya, parçalan!
Qusduğun: əsarət, zəncir, ölüm, qan!

Siyasət yürüdən qaplanlarınla,
Qaplandan yırtıcı insanlarınla,
Zülüm heykəlləri sultanlarınla,
O qanlı tarixin, dövranlarınla –

Ey sönük, əskimiş dünya, parçalan!
Qusduğun: əsarət, zəncir, ölüm, qan!

Yerlərdə sürünsün o iyrənc üzün!
Vulkanla partlasın o bayquş gözün!
Nə kölgən, xəyalın qalsın, nə özün!
Tarixdən büsbütün silinsin izin!

Ey sönük, çürümüş dünya, parçalan!
Qusduğun: əsarət, zəncir, ölüm, qan!

Yıxıl ki, insanlıq sevinsin, gülsün!
Gözümüz bəxtiyar bir dünya görsün!
Azadlıq hər yerdə hökmünü sürsün!
Başına bir zəfər çələngi hörsün!

Ey sönük, çürümüş dünya, parçalan!
Qusduğun: əsarət, zəncir, ölüm, qan!

1921

GƏNCLİK MARŞI[1]

Ali Pedaqoji İnstitutun tələbələrinə

Bizik bilik, şan ordusu, Azərbaycan ordusu.
Qaranlıqlarla çarpışan elm, ürfan ordusu.

Köhnə, çürük qüvvələri parçalayıb yıxan biz,
Şimşək kimi parıldayan, ildırım tək çaxan biz,
Daşqın, coşqun sellər kimi hər tərəfə axan biz,
Bizik nurlu aləm quran azad insan ordusu.

Sevgi, atəş ocağıdır Azərbaycan ölkəmiz,
Şərqə, Qərbə işıq saçan, atəş yakan bizik, biz.
İgidlikdə, hər sənətdə ad çıxarmış nəslimiz.
Bizik bilik arxasınca gedən ön, şan ordusu.

Üstümüzdə dalğalanır nur saçaqlı bayrağımız,
Elmsizlik, istibdaddır bizim böyük yağımız.
Yorulmadan çarpışaq ki, parlasın ocağımız.
Bizik qaranlığı qovan, nur saçan dan ordusu.

1921

[1] Marşın musiqisini Ü.Hacıbəyov bəstələmişdir.

SAVAŞ

Köçəri həyatından

Yenə səssiz, cansız yurdlar qol atmışdı hər yana,
Alaçıqlar muncuq kimi düzülmüşdü yan-yana.
Göy üzündə şux ulduzlar şən-şən oynar, axardı,
Vərəm almış gəlin kimi ay da solğun baxardı.
Sağılmışdı sürü, naxır, çatılmışdı ocaqlar,
Süd bişirdi, səs-səmir yox, heyvan güdən uşaqlar
Bir təpənin ətəyində od qalayıb isinir.
Qara qoçdan, boz buğadan, təpəl kəldən arabir
Söz açaraq hər birini öyür onlardan biri,
Sonra şənlik, oyun səsi bürüyür o çölləri.
Ağıllarda quzu, oğlaq, buzov qəmli mələşir,
Orda-burda yorğun itlər yarımağız hürüşür.
Alaçığın arxasında halqa vurmuş kəndlilər,
Toplanaraq hər biri öz gəncliyindən bəhs edər.
Qız-gəlinlər lalə kimi qızarır bir təpədə,
Onlardakı kef, nəşədən ulduzlar düşmüş dərdə.
Gizli-gizli bir-birinə gözlərini qırparlar,
Qibtə edər kimi göydən yer üzünə baxarlar.
Yaşıl yurda sanki göydən pərilər nur sağardı,
Fəzalarda əriyərək damcı-damcı yağardı.
Dağ və meşə çiçəkləri onu əmər kimiydi.
Təbiətin gizli, dərin əsrarını bax indi
Ortalığa açacaqmış sanki bir ülvi qüdrət,
Hər tərəf göz-qulaq olmuş, hər şeyi almış heyrət.
Elə bu vaxt alaçıqdan bir boz kölgə fırladı.
– Quduz dəymiş, itil! – dedi, "Şıraq!" – bir səs gurladı.
Sonra isə bir köpəkcik zingildəyib bağırdı.
Sanki bütün yurd xalqını imdadına çağırdı.
– Ox, Alabaş! Kimdir vuran?
– Süd içirdi, vurdum mən!
– Sənmi vurdun? İt vurulmaz! – "Şıraq" – Get bir də öyrən!
Səs-küy qopdu, bir-birinə dəydi titrək kölgələr,
Bir az sonra o ortalıq kəsilmişdi bir məhşər.

Şıraq, şıraq... çomaq səsi, şillə, yumruq, ah, şivən.
Təbiət də şaşırmışdı bu dəhşətli səs-küydən.
Yerdən, göydən çomaq, mizraq üst-üstündən yağırdı.
İnsanların yaşadığı ilk dövrü andırırdı.
Köpək səsi, insan səsi qarışmış bir-birinə...
Bir az sonra təbiətə sükut çökmüşdü yenə.
Dalğın-dalğın yuxlayırdı hər yan, yalnız arabir
Çadırlardan acı, həzin iniltilər yüksəlir,
Göy üzündə şux ulduzlar yenə şən-şən axırdı.
Gözlərinə yuxu girmiş xəstə ay da baxırdı.
Uzaqda bir tütək səsi yana-yana inlərdi,
Mürgüləyən təbiətə qəmli layla söylərdi.

1921

SEVGİ HAKİM OLMALI

Harda azad bir ölkə var – o yerləri şənlədən
Sevgi, məhəbbətdir ancaq, şer ilə həm şairdir.
Haqsızlığı hakim edən ədalətsiz qüvvətdir.
İnsanlığı odur hər an öksüz kimi inlədən.

Zor, güc hakim olan yerdə çiçəklənməz məhəbbət!
Ürək bir nur ocağıdır – qaranlıqdan xoşlanmaz.
Ruh ki həyat çırağıdır – sönər, o yerdə yanmaz.
Zülmətlə nur bir araya girməz, bu bir həqiqət!

İnsanlığa qüvvət deyil, qoy sevgi hakim olsun!
Qara qüvvət bir şam kimi əriyərək qoy sönsün!
Lüğətlərdən zülmün adı gərək silinsin bütün!
İnsanlığın qəlbi, ruhu sevgilər ilə dolsun!

1921

QIZIM ALTUNSAÇA

Zalım əcəl, bağçamdan qopardı şən gülümü,
Bahar ikən susdurdu o körpə bülbülümü.
Qaraldı gözlərimdə artıq bütün kainat,
Nə günəş var mənimçin, nə də dadlı bir həyat.
Hər şey gözümdə bir heç, hər yer mənə bir matəm,
Sanki dönər başıma laqeyd olan bir aləm.
Ey ruhumun çırağı, sürünürəm yarımcan,
Ya al məni yanına, ya baş qaldır məzardan.
Şən ömrümün günəşi gömüldü şüm torpağa,
Baharımın çiçəyi döndü quru yarpağa.

1921

BİZİMDİR

Bu gördüyün şən-şən ellər bizimdir!
Qarlı dağlar, coşqun sellər bizimdir!
Bizimdir bu əngin, atlas ovalar,
Qoynunda qartal bəsləyən qayalar,
Şux səslərlə dolu isti yuvalar,
Daşqın çaylar, durğun göllər bizimdir!

Uçurumlu göy dərələr, ormanlar,
Yamacında tütək çalan çobanlar,
Ətəyində dalğalanan heyvanlar,
İldırımlı dağlar, çöllər bizimdir!

Rüzgar oynar dərəsində, dağında,
Quşlar ötər çəmənində, bağında,
Qönçə güllər açar hər budağında,
Şən bülbüllər, dadlı dillər bizimdir!

Lalə üzlü qızlar, canlı çiçəklər,
Şux gəlinlər, sevgi doğan gərdəklər,
Şən balalar, dağ gövdəli erkəklər,
Sadə, təmiz, saf könüllər bizimdir!

1922

HƏR ŞEY VAR

Bu ölkədə nələr yoxdur görənə?
Hər yan, hər şey bir-birindən gözəldir.
O qartallı dağlara sor, nə deyir:
Yüz min bahar gördüm, gəncəm bax yenə.

Baxsanız o beli çökmüş yamaca,
Sinəsində şən quzular bəslənir.
Çoban oxur, çalır, dağlar səslənir,
Nə anladır o kəkliklər turaca?

Göy yamacın ətəyində kəndciyəz,
Dörd yanında dalğalanır tarlalar,
Ətir saçan çöl-çəmənlər, ovalar,
Yaşıl bir atlasdır – ucu görünməz.

Bağlarında, bax, gül-gülü çağırır,
Ətək-ətək noğul səpər hər ağac.
Dağ başından günəş baxınca qıyğac,
Quşlar durmur, sərsəm kimi bağırır.

1923

BİR AZ DA ATƏŞ QAT

Gənc xanəndəmiz Bülbülə

Nədir, nədir o gözəl səsdə titrəyən fəryad,
Ki, hər təranəsi ruhumda min fəğan oyadır?
O inləyişlər, aman, kimdən istəyir imdad
Ki, qəlbimin içini hey zaman-zaman qanadır?

Neçin, neçin dodağından uçan fəğanlardan
İçimdə dalğalanır ən acıqlı duyğu, kədər?
Neçin, neçin o səni inlədən "amanlar"dan
Gözümdə kölgələnir bir yığın səfil üzlər!

Neçin, neçin o fəğanlar, “amanlar”, gəl, anlat,
Bəlalı Şərqin o keçmiş kədər və matəmimi?
O inlədən səni də qəlbə od vuran qəmimi?

Unut o keçmişi, hayqırma, bitsin əfğanlar,
Bir az da gurlasın artıq səsində üsyanlar,
Bir az da nəğmənə qüvvət, bir az da atəş qat!

1924

ƏMƏK PƏRİSİNƏ

Derdim ki, bahar olsun,
Dağlar, dərələr dolsun
Al, incə çiçəklərlə.

Derdim ki, günəş doğsun,
Zülmətləri qoy boğsun,
Nur saçsın ətəklərlə.

Bir səs dedi: ey qafil,
Hər meyvə olur hasil
Zəhmətlə, köməklərlə.

Qış getdi, bahar oldu,
Çöllər, təpələr doldu
Şən üzlü mələklərlə.

Alqış sənə, ey zəhmət!
Dünyaya saçan nemət
Sənsən bu əməklərlə.

Gündən-günə ol qadir,
Çarpışmağa sən hazır
Yerlərlə, fələklərlə.

1924

AZADLIQ PƏRİSİNƏ

Bahar gəlir, dərələr
Çiçəklənir, güllənir,
Bülbüllər axşam-səhər
Budaqlarda dillənir.
Hamısı bir ağızdan
Düzür bahara dastan.

Günəş doğur, şəfəqlər
Üfüqlərə yayılır.
Quşlar tutunca xəbər,
Yuxusundan ayılır.
Şənləndirir hər kəsi
Bir musiqi məclisi.

Mənim də var baharım,
Çiçəklərim, günəşim.
Qəlbim, ruhum, şüarım.
İsindirən atəşim:
Azadlığın şən qızı,
İnsanlığın ulduzu!

1924

SƏNƏT NƏĞMƏSİ

Əl işi məktəbində çalışan qızlara

Əl işi çox gözəl, incə sənətdir,
Çalış, iynəm, çalış, yarat, gözəl tik!
Bu sənətdə işlənilən incəlik
Yalnız qadınlara məxsus nemətdir.

Bir qumaşa əlvan rəngli və saysız
İpəklərlə gözəl şəkil işləmək,
Quş, kəpənək, meşə, ceyran, qız, çiçək
Yaratmaq da bizim, bizim payımız.

Çalış, iynəm, çalış, yarat, gözəl tik!
Hər ailə, hər ev qoy başdan-başa
Bürünsün bu gözəl, incə qumaşa.
Göstər nədir sənət, nədir gözəllik.

1926

GÖZLƏR

Qıvırcıq saçının şux tellərində
Ülkər tək parlayıb axan, a gözlər!
Dumanlı ömrümün boz çöllərində
Şimşək tək oynayıb çaxan, a gözlər!

O gözdə incə bir sirr var, bilinməz.
O necə baxışdır, izi silinməz?
Ah, ona heç bir göz qarşı gəlinməz.
Nədəndir doymaz hər baxan, a gözlər!

O gözdə çox dərin bir ülviyyət var.
İncə minyatürlük, uca sənət var.
Həyat var, ziya var, həm hərarət var.
Ruhumda bir çıraq yakan, a gözlər!

O gözü tanıram kiçik yaşından,
Uzun kipriyindən, qələm qaşından,
Görüncə vuruldum ürək başından,
Bir gündə gəl etmə min qan, a gözlər!

1926

XIRÇIN[1] QIZ

Deyirdi ki: – Məsud olmaq mənim böyük diləyim.
Yaşamaqdan yalnız budur son qayəm, son istəyim.
Bir gün yaxalasam onu, ayrılmazdım ölüncə.
Ruhum titrər başqalarda o afəti görüncə.
Bilsəm harda, qovuşmaqçın dağ, dənizlər aşardım,
Hətta qorxunc, ölüm üzlü qütblərə qoşardım.
Sürünərək ilan kimi sarılardım boynuna.
Gülə qonmuş bir şeh kimi atılardım qoynuna.
Artıq həyat nədir, anlar, məsud yaşardım bir az.
– Ey gənc qız, dur! Bəxtiyarlıq uzaqlarda aranmaz!
Onu get öz evində tap, axtar doğma yurdunda.
Çalış, çalış, əmək sərf et səadətin uğrunda.
O da səhər günəşilə şux üzünə gülümsər.
O səmimi bir dost kimi sənə anladır nələr:
"Ay qız, mənə sarıl, – deyir, – yaşayaq gəl birlikdə.
İncəliklər anladım ta bu saf, sadə dirlikdə.
Bax bir yanda tarla, dəzgah, əməkdən damlayan tər,
Bir yanda həm şən ailə, çocuq, ana, şux səslər".
– Yox, yox, bunlar bir misaldır, mənim həyat haqqında
Nəzərim lap bam-başqadır, bu fikrindən saqın da!
Mən istərəm xülya kimi keçsin bütün günlərim,
Bir adilik duyulunca asi olur, inlərim.
Həyat nədir? Bir qayəsiz xülya, röya... o məncə.
Vur patlasın, çal oynasın, hər gün, hər an əyləncə.
– Həyat xülya deyil, quzum, o şüurlu adımla
Bir qayəyə doğru yürür, onu izlər daima.
Yaşamaq, həm yaşatmaqdır...
– Bu fikir çoxdan bəlli.
O şüursuz bir qayədir, qayəsiz bir təsəlli...
Doğru, həyat yaşatmaqdır, fəqət yalnız özünü,
Hər gün təzə libas geyib bəzəmək üz-gözünü.
Sadəlikdən heç xoşlanmam, adilikdən zövq almam,

[1] Tərs, ədabaz

Başqalıqdan həzz alıram, əyyaşlıqdan yorulmam.
Mən istərəm böyük, kiçik yalnız məni dinləsin.
Mənə baxsın, məni sevsin, mənim üçün inləsin.
Mən də zövq aləminə, eyşə, qürura dalım.
Doya-doya ömür sürüb ondan şirin kam alım.
– Nifrət, sənin gənc ömrünə ağı qatan əllərə!
Nifrət, sənin saf ruhunu bulandıran dillərə!
Nifrət, nifrət, qadınlığın o uğursuz qurduna!
Yazıq olsun insanlığın pəri görməz yurduna!

1926

ƏMƏKÇİ QADINLARA

Qadın, ey böyük insan, parla yüksək adınla!
Bizim yeni quruluş yüksələcək qadınla!
Köhnə, çürük cəmiyyət xor baxardı qadına,
Yaraşmırdı o təhqir onun yüksək adına.
Alın təri tökərək çıxmamışdı araya,
Girməmişdi əməkdə erkəklə bir sıraya.
Uçurumlu həyatın eniş-yoxuş yolları
Titrədirdi o gücsüz ayaqları, qolları.
Qadınlığın önündə bu gün geniş bir yol var.
Erkəklə bir sırada o çalışar, çapalar.
Uçurumlar adlayan, ey möhtərəm qadın, sən
Əməyinlə yüksəlmək bu gün haqqın, vəzifən!
Sən varlığınla sarıl biliyə və zəhmətə,
Vücudun və qolların dolsun sağlam qüvvətə.
İşlə, çalış, qur, yarat, parlat yeni mühiti.
Göstər sən də paslanmış istedadı, qüdrəti.
Çalış, çırpın, qanad çal bu kollektiv həyatda,
Sən də göstər özünü bu yeni kainatda.

1926

BÖYÜK SƏNƏTKARA

Böyük ədibimiz Mirzə Fətəli
Axundovun yubileyi münasibətilə

Hörmət sənə, böyük şair,
Hörmət açdığın yola!
Hörmət sənət sahəsində
Güllər saçdığın yola!

Sənin nadir istedadın
Səhnəmizi yaratdı.
Acı, kəskin gülüşlərin
Həqiqəti parlatdı.

Yeni, canlı sənətimiz
Səndən ruh aldı yalnız.
Hörmət sənə, böyük şair,
Hörmət, ey parlaq ulduz!

1928

GƏNCLƏRƏ

Qızıl əsrin övladı, sən əsrlər aşaraq,
Eniş-yoxuş yollarda sellər kimi coşaraq,
Yeni doğan günəşin çiçəkli yollarında
Əmə-əmə nur, şəfəq yetişdin qollarında.
Əsrin qidalarilə qüvvət aldın, canlandın,
Bilik fəzalarında bir günəş kimi yandın.
Şəfəqlərdən hörülmüş, ey sarsılmaz silsilə,
Yaraşır desəm sizə günəşdən bir qafilə.
Sizin ilə canlanar yeni əsrin həyatı,
Qurşandığın silahla parlaq bu kainatı!
Arş irəli, keçdiyin yerlər səni alqışlar!
Qızıl əsrin tarixi hümmətinizlə başlar!

1929

ÜÇ LÖVHƏ

I

Sıtmalı[1] təbiət inlərdi yorğun,
O coşqun dənizlər göl kimi durğun,
Kainat sanki bir gözələ vurğun –
Hər şeydə sevdalı bir göz var idi.

İsti bir ruzgardan hey için-için
Yer, göy bir qor kimi yanırdı neçin?
Çöllərdə susmuşdu qumru, bildirçin,
Onlarda mənalı bir söz var idi.

Üfüqlər dalğındı, göylər ləkəli,
O xəstə ağaclar bayğın, kölgəli,
Ortaya şübhəli sükut çökəli,
Zülmətlə çarpışan gündüz var idi.

Şahinlər yüksəkdə süzər kimiydi,
Bayquşlar şum röya görər kimiydi,
Atəşdən bir pəri gülər kimiydi,
İçində alışan bir göz var idi.

II

Mehvərmi ya pozuldu, məhşərmi qopdu, bilməm?
Mərrixəmi[2] toxundu ölgün duran bu aləm?
Dünyamı sarsılırdı, ruzgarmı rəqs edirdi?
Göylərmi parçalanmış, yerlərmi titrəyirdi?
Hürmüzlə Əhrimənmi çarpışırdı meydanda?
Günəşli bir səhərmi başlanırdı cahanda?
Dünyanı alt-üst edən bilməm ki, hansı qüvvət?
İnlərdi pəncəsində sərxoş kimi təbiət.

[1] Xəstə, düşgün
[2] Mars ulduzunamı

Dikbaş, qürurlu çamlar titrərdi zanbaq kimi,
Daş ürəkli qayalar uçurdu yarpaq kimi.
Sel, vulkan fışqırırdı yerin həyat damarı,
Kökündən devrilirdi kürənin şah dağları.
Çürük, cansız kötüklər için-için yanırdı,
Bir inqilab içində hər şey yuvarlanırdı.

III

Yenə göylər geyindi atlas don.
Yenə yerlər səfa içində üzər.
Yenə hər şey təbiətin ən son
Canlı bir musiqisini dinlər.

Nur, şəfəq, rəng, hava, dəniz, göy, yer
Nazənin bir şer qədər parlaq.
Bir şerdən də incə, həm dilbər
Şux təbiət belində al qurşaq.

Bir gözəllik həyata ruh olmuş,
Elə bir ruh ki, nur kimi əmilir.
O qədər xoş ki, hər baxış və duruş
Canlı ilham qədər sevimli gəlir.

1929

GƏNC MÜƏLLİMLƏRƏ

Pedaqoji texnikumun on illiyi münasibətilə

– Dünən artıq bir uşaqdın, qansız, cansız, çəlimsiz!
Ərimiş bir kölgə kimi uçmuş idi bət-bəniz.
On il əvvəl görmüş idim iməklərkən səni mən.
Küskün, darğın inləyirdin, heç görmədim səni şən.
Həyata göz açmış hələ körpə idin o zaman,
İndi həyat fışqırır, bax, o al yanaqlarından.
Üz-gözündə bir mətanət, dərinlik və səfvət[1] var.

[1] Paklıq

Şən alnında bilgi, zəka ulduzları parıldar.
Anlat mənə, hardan doğdu alnındakı bu ulduz?
Hardan sənə bu başqalıq?
– Bu başqalıqlar yalnız
Bu alnımda doğan yeni günəşdən bir şəfəqdir,
Parlaq ismi inqilabdır, zülmətləri inlədir.
Mən də onun ildırımlı qucağında bəsləndim.
Şimşək kimi işıqlandım, vulkan kimi səsləndim.
Şaşqın, yorğun gözlərimə nur səpdi bu afitab,
Mənə qüvvət, səfvət verən inqilabdır, inqilab!

1929

GƏNC QƏLƏMLƏRƏ

Güclər yenən, fəzaları da sarsıdan səsin
Mən istərəm ki, ruhumun üstündə titrəsin.
Sübhün üfüqlərindəki daşqın şəfəq kimi,
İlham verən o səslə qurulsun könül simi.
Olsun o səs ayım, günəşim, asimanlarım,
Şimşəklərim, qasırğalarım, kəhkəşanlarım.
Sübhün bahar nəfəslərini andıran o səs
Hər oxşadıqca ruhumu, aldıqca hər nəfəs,
Sarsın bütün vücudumu sönməz bir ehtizaz.
Köksümdə saz kimi bu könül oynasın bir az.
Qarşımda bir yeni, əbədiyyətlə parlayan
Şux lövhələr açılsın; o şimşəkli, gurlayan
Səslərlə oynasın ürəyin incə telləri.
Kimdir çalan, bu hansı füsunkarın əlləri?
Ey mənliyim, əməl günəşim, fəcrim[1], ülkərim,
Kəskin səsinlə canlanır artıq şerlərim.
Eşqinlə bu tənəffüs edən sənətim saqın,
Ayrılmasın o səsdən aman! – Fəcrə ən yaxın
Ulduzlu bir səma kimi üstümdə titrəsin!
İlhamımın xəzinəsi olsun o gənc səsin!

1930

[1] Sübh çağı

O BAXIŞLAR

O hərarətlə sevdiyim gözünü
Yenə üç-dörd gün oldu görməyəli.
Görərəm hər çiçəkdə mən izini,
Qəlbimin ey sevimli şah əməli!

Kim bilir, yollarında, ey rəna
Yüzlər ilə boyun bükənlər var.
Ah, o göz dikdiyim baxışlarına
Neçə min başqa göz dikənlər var.

Kim bilir, hər gün öpdüyüm baxışın
Nə qədər ruha saplanıb qalmış.
O nəsim, o hava kimi axışın
Kim bilir, sevgilim, nələr çalmış?

Səndə incə, sevimli, cazibədar
Bir baxış var ki, az gülər üzümə.
Həm də şimşək kimi bir an parlar,
Sönər artıq gəlincə mən özümə.

O baxışlarda çırpınan ürəyim
Diləyir gözlərindən hey imdad.
Qəlbimi aç, görərsən, ey diləyim,
Sızlayır hər telində min fəryad.

O baxışlarda sübhdən parlaq
Bir ziya var, büllurdan daha saf.
O baxışlarda dalğadan oynaq
Bir şəfqət var ki, nurdan şəffaf.

Elə bir incə şersən ki, sana
Ürəyim ilk baxışda ovlandı.
Şairə can verən baxışlarına
Baxsana, sənətim də bağlandı.

1932

İLHAM QAYNAĞIM

1905 mənə verdi sənət şövqünü,
O ziyalı iksirdən mən də aldım qol-qanad.
Duydurmuşdu göylərə ucalmanın zövqünü
Sevgi, inam və ümid aşılayan bir həyat.
Mindim xəyal yürüşlü ilhamımın altına,
O buludlu fəzanın atıldım üst qatına.

Olmuşdu cövlangahım aydınlıqlar yatağı.
Qaynaşan yer üzünə yüksəklərdən baxırdım.
Sevinirdim yandıqca gündüzlərin çırağı,
Əngin fəza qoynunda ulduz kimi axırdım.
İldırımlar, şimşəklər oynaşırdı köksümdə,
Çılğın bir div nərəsi inləyirdi səsimdə.

O yerləri həqiqi cənnət sandım bir zaman.
Alovlu şimşəkləri fırlatdım sağdan sola.
Şəfəqlər dənizində baş vurdum hey durmadan,
Buludlarda dolaşdım şimşəklərlə qol-qola.
O boşluq ölkəsində aradım hər bucağı,
O yerlərdə görmədim bir səadət qucağı.

Mən də bir müddət oldum səmaların şairi,
Sərab kimi görünən boşluqlarda yüksəldim.
Üşüdürdü qəlbimi soyuq fəza şəhpəri,
Öz içindən alışan havasız bir məşəldim.
Dolaşırdım dumanda yoz azmış bir qaz kimi.
İnləyirdim günəşsiz, buludlu bir yaz kimi.

Vurulduğum həqiqət məgər ki, bir xəyalmış,
Artırdı gündən-günə məndə tərəddüd, şübhə.
Deyirdim: ah, o sevgi, inam, ümid yalanmış?
Dalğınlaşırdım artıq aylar, illər keçdikcə.
Girdim çılğın ruzigarın xəyal kimi gözünə,
O boşluqlar yurdundan endim bu yer üzünə.

Qasırğalı çöllərdən, qarlı dağlardan aşdım,
Endim, cıdır oynadım boz qayalar boynunda.
Bağçalarda bülbüllər dəstəsinə qarışdım,
Ötdüm qırıq saz kimi çiçəklərin qoynunda.
Dərələrdə inlədim yorğun qasırğa kimi,
Sahillərdə oynadım əsəbi dalğa kimi.

Uğurlu bir burağan
Aldı məni durmadan
Atdı coşqun dənizə,
Köpüklərlə üz-üzə
Dalğalara qarışdım,
Martılarla yarışdım,
Dəniz kimi çalxandım,
Şəfəqlərdə yıxandım,
Al günəşlə əl-ələ
Çıxdım ordan sahilə.
Doğmuşdu bir şən həyat,
Qaynaşırdı kainat.
Şəfəq güldü üzümə,
İşıq gəldi gözümə.
İndi hər uzaq, yaxın
Qarşımda açıq, aydın.
Nə şübhə var, nə kədər,
Bu gün şerimə rəhbər
Qəlbimdəki şölədir,
Qalib, qadir kütlədir.

1932

MƏN DƏ QAYALARIN YALÇIN BAŞINDA

Mən də qayaların yalçın başında
Qartal kimi döyündüm.
Əfsanələr duydum hər dağ-daşında,
Köküs dərdim, öyündüm.
Çox gənc ikən qüvvət gəldi bacağa,
Uca təpələr aşdım.
Dırmandım sel çağlayan dik bir dağa,
Buludlara yanaşdım.
Şaşqın-şaşqın o sahilsiz fəzaya,
Baxdım bir az diqqətlə,
Cadu gözlü, əngin, ülvi səmaya
Daldım dərin heyrətlə.
O yurdu seyr etdim incədən-incə
Qəlbimdə odlu duyğu.
Çocuqluqdan rəhbər olan düşüncə
Mənə verdi bir sorğu.
O sorğunu göyə verdim, sağırdı[1].
Eşitmədi, bağırdım.
Dilsiz göylər qayalardan ağırdı,
Yıldırıma hayqırdım.
Baxdım, artıq o ülviyyət içində
Bir tükənməz boşluq var.
İnandığım sərmədiyyət[2] içində
Bir əbədi yoxluq var.
Tapındığım o nur saçan fələklər
Məndə şübhə doğurdu.
Eşqindən ilham aldığım mələklər
Artıq məni boğurdu.
Üzü quylu duran qübbə göylərdə
Baxdıqca boş dərinlik.
Atəş yurdu sandığınız o yerdə
Bir yaxıcı sərinlik.

[1] Kardır
[2] Əbədilik

O boşluqlar yalnız mənə duyurdu
Bir çox canlı həqiqət.
İçimdə bir qüvvətli səs buyurdu:
O “varlıq”, “sərmədiyyət”
Yalnız sənin, sənin ağlın, zəkandır,
Ötmə qırıq saz kimi.
O boşluqlar diyarı bir ümmandır,
Dumanlıqda qaz kimi.
Ora girən şaşırır yol-izini,
Sən ağlınla iman et!
Aldanma hissə, aç ağılın gözünü,
Get özünü ümman et!
Şübhə, tərəddüdlər məni boğmuşdu,
Birdən-birə bayıldım.
Beynimdə odlu şimşəklər doğmuşdu,
Son çaxışda ayıldım.
Can gözüylə bir də baxdım, o göylər
Heç göründü gözümə.
Yalnız ağlım olmuşdu mənə rəhbər,
İnandım mən özümə.
Qüvvət duydum cılız bacaqlarımda,
Qarşımda həp yeni yol.
Yeni odlu nəğmə dodaqlarımda
Mənə dedi ki: doğrul!
Yeni yolçu, uğur olsun səfərin,
Yürü, yollar genişdir.
Qorxma, ayaq basdığın bu yerlərin
Yalnız başı enişdir.
O düşdüyüm yerdən qalxdım, doğruldum,
Qəlbim yanar məşəldi.
Gözlərimdə parıldayan nur buldum,
Bildim ki, hansı əldi.
Hansı əldi bu gün məni dikəldən,
Köküs gərdim, öyündüm.
Mən də yalçın qayalarda çocuqkən
Qartallarla böyüdüm.

Endim ordan atlas yamac belinə,
Getdim sürüyə qarşı.
Toxunduqca çoban sazın telinə,
İnlədirdi dağ-daşı.
Odlu addımlarla ona yaxlaşdım,
Yer göstərdi yanında.
Ruhumdakı o qüvvətə mən şaşdım,
Atəş vardı canımda.
Çalır, oxur anladırkən bir dastan,
Oynayırdı gözləri.
Qəlbimə çox toxunmuşdu o zaman,
Anlatdığı sözləri.
Aldım mən də el sazını əlimə,
Mən çaldım, o dinlədi.
Od düşmüşdü ürəyimə, dilimə
İçin-için inlədi.
Pək gənc ikən o zamandan bəridir,
O tikansız yollarda,
O saçdığım toxumların bəridir[1]
Sağlarda və sollarda.
Mən də qayaların yalçın başında
Qartal kimi döyündüm.
Əfsanələr duydum hər dağ-daşında
Köküs gərdim, öyündüm.

1932

[1] Meyvəsidir

ŞAİRİN ŞAİRƏ TƏSƏLLİSİ

Ey könüllər mühəndisi şair,
Qələmin öylə incə bir sahir.[1]
Ki üzündən axan o rəng, ziya,
Yaradır hər zaman yeni dünya.
Bir günəşdir böyük dühan, hünərin,
Bir bədiə[2] sevimli hər əsərin.
Onda ağlar, gülər tülu, qürub,
Onu oxşar səba edincə hübub[3].
Onda coşqun şəlalələr çağlar,
Bəzən irmaq kimi həzin ağlar.
Ya üfüqlərdə parlayan yaqut,
Ləl, almas, şəfəqli incə bulud.
Ki ziya, rəng qaynayır və daşır,
Lövhələr şərh edər ki, göz qamaşır.
Onda şux qızların düyünləri var,
Bəzən axşam qəmi kimi sızlar.
Sənətində lirizmdir həp əsas,
Yazdığın hər əsər birər Almas.
Pənbə fəcrin şəfəqlərindən şən,
Canlı, rəngli, çiçəkli bir gülşən.
Uca sənət fələklərində əgər
Söndü isə işıqlı bir əxtər,
Sən yaşa, səy, hümmətin yaşasın!
O dühan, canlı sənətin yaşasın!
Yaşasın qəlbinə işıq sərpən,
Dişi, aslan ürəkli Şükriyyən.
Tukay, Aydın, Niyazi, bax bunlar
Yaşasın sayənizdə bərxudar[4].
Yaşasın sənətin, dühan, hünərin,

---

[1] Sehrkar
[2] Nadir şey
[3] Küləyin əsməsi
[4] Xoşbəxt

Yaşasın qəlbi coşduran əsərin.
Şairin şairə təsəllisi,
Hüzn, matəmlə çırpınan bu səsi,
Ürəyindən silərsə hüzn, kədər
Yaradır fırçanız düyünlü səhər.
O düyünlü səhər payın, hissən,
Sənə qəm heç yaraşmayır, ol şən!

1934

AİLƏ HƏYATIMIN ON ALTI İLLİYİ

Səməd Vurğuna ithaf edirəm

Vurğunum, get-gedə gəncləşir könül,
Ömrümün bağçası açır qönçə gül.
Görəli on altı çiçəkli bir yaz,
Daşqın bir dənizəm, könlüm bulanmaz.
Sanmayın saçlarım ağarmış, bozdur,
Bağçada güllərdən qonan ağ tozdur.
Bir təzə baharam, düşsəm də qışa,
Çiçəkli dağlarla girdim yarışa.
Arxamı dayadım ağır ellərə,
Uymadım bulanıq axan sellərə.
Elimi, ölkəmi sevən qəlbim var,
Canımdan artıqdır bu el, bu diyar.
Ürəyim şəfəqdən oynaqdır, şəndir,
Dan yeri sökəndə açan gülşəndir.
İşığı ay, günəş ruhumdan alır.
Ulduzlar gözümdən aydınlıq çalır.
Dünyada nə həsəd bildim, nə də kin,
İpəkdən yumşağam, poladdan kəskin.
Uymadım sərvətə, ada, şöhrətə;
Uymadım yol vuran keyfə, işrətə.
Elimin, ölkəmin doğma oğluyam,
Maskam da olmamış, nəyəmsə buyam!

[1] Diriyəm, təzəyəm

Sarsılmaz inamım və iradəm var,
Bunlardır yaşadan məni bəxtiyar.
Hər zaman zindəyəm[1], hər zaman gəncəm,
Şahları mat edən canlı şətrəncəm.
Hey qüvvət alıram sıra dağlardan,
Onunçün qocalmaq bilmərəm, inan!
Vurğunum, olsa da əlli beş yaşım,
Keçmişdə fəlakət çəkdisə başım,
Düşdümsə ən çətin eniş, yoxuşa,
Həyat yollarında mənimlə qoşa
Bu gün ən vəfalı bir yoldaşım var,
Yaşarıq həm sadə, həm də bəxtiyar.
İnqilab içində verdik əl-ələ.
Qurduq ən səmimi, sağlam ailə.
Bu gün üç pioner – üç uşağım var.
Qarşımda şən, yeni bir həyat qaynar.
Gül-çiçək açılır gülüşlərindən,
Dan yeri sökülür görüşlərindən.
Alnında parlayır əsrin ulduzu.
İkisi el oğlu, biri el qızı.
Tutmuş əllərindən bu mühit, bir-bir
Onlara həyat və bilik öyrədir.
Vüqarla səslənir: – Atıl irəli!
Gördükcə onlarda coşan hünəri,
Baxdıqca onlara, boydaşlarına,
Baxdıqca səadət saçan hər yana,
Oynadır qəlbimi sevimli bir hal,
Coşur duyğularım, yüksəlir xəyal.
Zehnimdə başqa bir aləm canlanır,
Köksümün içində bir çıraq yanır.
Atalıq qürurum artır get-gedə,
Deyirəm qardaşlıq, dostluq elində
Mən də bir kişiyəm – öz növrağım var,
Üç qızıl əsgərim, üç uşağım var!

1936

REPRESSİYA DÖVRÜ

BAŞLANĞIC

Siz ey keçən aylar-illər, uzaqlaşan zamanlar,
Gənc ömrümün istəyilə qucaqlaşan zamanlar,
Nərdəsiniz, ah, noldunuz, hankı ünsürdəsiniz?
Anlatınız, varlıqmıdır, yoxluqmu məskəniniz?
Vücudunuz zehnlərdə yaşayan bir xəyalmı?
Ya günəşlər arxasınca sürünən bir zülalmı?
Ya dumanlı keçmişləri sayıqlayan röyadır?
Yoxsa sular kibi axan zamanda bir dünyadır?
Əvət, ağlım, duyğum səni bu gün bir varlıq sanır,
Yaşatdığın mühit kibi səni hörmətlə anır.
Sən nə xəyal, nə röyasan, nə də yoxluq kölgəsi,
Sənsən tarixi əks edən varlıqların gur səsi!
Yaşadığım bu mühitdə belə dərin izin var,
Hər yenilik, hər başqalıq həp əskilikdən doğar.
Həp sənindir bu yenilik, sənindir bu tərpəniş,
Təkamül və inqilabla öz şəklini dəyişmiş.
Doğurmaqdır, dəyişməkdir təbiətin qanunu,
Zamanlar da bu qanuna əymişdir öz boynunu.
Demək, sənsən bu tarixi, gələcəyi yaradan,
Yaşadığım bu mühitə təsirin var, ey zaman!
Odur ki, mən gözlərimdən qaçırmadım yarını,
Sənə saçdım baharımın oynaq yıldızlarını.
Bütün əsrarımı açdım gecə və gündüzlərə,
Sənin səyyar qucağına gömdüm bir çox xatirə.
Bəziləri unudulmuş, xəyal olmuş bir çoxu,
Bir qismi də gözlərimdə mürgüləyən bir yuxu!

1937

XALQ DÜŞMƏNİNƏ

Dayan, dayan, cahil memar, bina, otaq əyridir,
Çünki o əl, o göz, qulaq, o baş, ayaq əyridir.
Bacarıqsız bir memarsan yeni bina qurmaqda,
Ancaq məharətin vardır dağıtmaqda, qırmaqda.
Rəyasətə iştahan var, budur səni qudurdan,
Bu rütbəyə bir təsadüf atdı səni çuxurdan.
Yoxsa səndə nə bilik var, nə şüur, nə bacarıq,
Niyə, rütbəpərəstliyin verdi sənə koxalıq?!
Sən də bunu duyduğunçun tutdun yanlış bu yolu,
Dost adına qırdın, yıxdın, taladın sağı-solu.
Rəyasətdə qalmaq üçün yürütdüyün siyasət
Hər addımda, hər sınaqda verdi min-bir fəlakət.
Tarix bunu göstərəcək, nələr, nələr yapdın sən!..
Ölkəmizdə qulaq batdı acı matəm səsindən.
Cahil, məğrur insanlarda nə ürək, nə vicdan var.
Təbii, boş təbillərin səsi şiddətlə gurlar.
Yaxın-uzaq hər bir dövrü axtardım tarix boyu,
Hər qanlı tac, hər sancağı, zər bir sopu, hər soyu.
Belə vəhşi bir qatilə təsadüf etmədim mən,
Xalqın müdriklərini məhv edirsən köküdən...
Dayan, yetər, cahil sərxoş, zülmün də ölçüsü var,
Uçurumdan sıçramazlar, onun da körpüsü var.
Xaqanlarda görünməmiş bu mənəmlik, bu mənlik,
Xalqın qanlı göz yaşları sənə oldu toy, şənlik.
Cəhalətdən, dayazlıqdan doğar qürur və inad,
Boz dalğalar sahillərdə açar ancaq qol-qanad.
Şahin yerin tutmaq üçün çırpındın, ey yapalaq,
İstəyirdin boş baş ilə tarixdə ad qazanmaq.
Bunu sənin hər addımın, hərəkətin göstərdi,
Tarlasında tikan əkən nə zaman sünbül dərdi?
Göz yaşıyla suvarıldı bu göy tarla, bu xırman,
Yetimlərin ahı ilə işlədi hər dəyirman.
Ziyafətsiz, mey-məzəsiz bir günün varmaz başa,
Sür şüursuz eşşəyini hər enişə-yoxuşa.

Qəhqəhəylə gülər sənə qədəhlərə axan mey,
Dövlət nədir, millət nədir sənin kimi sərxoşa.

1937

* * *

Bu qürurlu boyun burulmazmı?
Bu bulanıq sular durulmazmı?
Söylə, ey kinli, qan içən xain,
Zülmə, səbrə nəhayət olmazmı?
Şam ki, pərvanəni yaxar, özü də
Öz odunda yanıb kül olmazmı?
Ey arı, səndə yox laçın qanadı,
Bu fəzalarda o yorlmazmı?
Üzgüçü olmayan dərin dənizə
Girsə, ey "qəhrəman", boğulmazmı?
Kin ilə çapdığın zülüm atına
Bir çidarlı yüyən vurulmazmı?
Gecə-gündüz axan bu al qanlar
Dəniz olsa, yenə sorulmazmı?
Bir zaman haqq-hesab çəkərkən el
Bu cinayətlərin sorulmazmı?
Verdiyin bu cəzalara qarşı
Sənə də məhkəmə qurulmazmı?
Bu qoyun cildinə girən qurdun
Fitnəsi, hiyləsi duyulmazmı?
Bu qədər leş yeyən dərə, uçurum
İntiqam nərəsiylə dolmazmı?
Kim itirmiş mənim itirdiyimi?
Bu xəzan yoldu hər bitirdiyimi.

1937

GƏMİRİK*

Hakimdi yerə-göyə qaranlıq!
Qurmuşdu boran-qasırğa xanlıq!..
İnlərdi həyat ilə təbiət,
Oynardı ölüm, zülüm, fəlakət.
Hər yan uçurum – soyuq, ayaz, don,
Vermişdi həyata sanki bir son.
Yollar qapalı, gələn-gedən yox,
Bu dəhşətə qarşı əmr edən yox.
Canlar da sönük nəfəsdi ancaq.
Ruhlar da quru qəfəsdi ancaq.
Zülmət dənizi coşub-daşırkən,
Kin ilə fəlakət oynaşırkən,
Hər yerdə və hər keçid başında,
Uçqun dərələrdə, dağ-daşında,
Yalnız acı ruzigar uğuldar,
Quldurluq edər acıqlı qurdlar...

* * *

Sərxoş sürücü əlində gəmlər
Ac atlara yağdırır sitəmlər.
Qırmaclar o hər eniş-yoxuşda,
Daşlıqda, düzəndə, bərkdə-boşda.
Köhnə araba içində yüklə,
Yəğma malı, qul, kəniz, beşiklə
Daşlıqlara çarpar şiraq-şiraq.
Sınmış təkəri sürüklər ancaq.
Salmış çölə, dağ-daşa gurultu.
Hər bir ürəyə, başa gurultu.
Dur, ey sürücü! Yükün ağırdır.
Heyvanlarının beli yağırdır.
Yollar uçurum, soyuq, boran, qar,
Çəkməz yükünü bu yorğun atlar.

* Gəmirilmiş kəllə

Sürmə, düşün, ey qoca, tələsmə,
Sərsər kimi toz qoparma, əsmə!
Köhnə araba, təkər qızışmış,
Yağ sürtmədən işləyir o yaz-qış.
Atlar gecə-gündüz işləyir ac,
Yorğun ata vurma qamçı, qırmac!
Sürmə, qoca, mənzilin uzaqdır,
Hər bir keçidin başı duzaqdır,
Azdın yolu! Hər tərəf borandır,
Məhv oldu miniklərin, amandır!
Simanı təbiətin gəmirmiş,
Nə göz görünür, nə üz, burun, diş.
Dur, ey gəmirik, çəkil bu yoldan,
Rəhbərlik edərmi gözsüz insan?
Sapdın yolu, getdiyin çığırdır,
Qırmaclama, atların yağırdır.
Qış gəldi, sovuşdu gördüyün yaz,
Bu yol tələsik başa çıxılmaz.
Dağdır, dərədir, eniş-yoxuşdur,
Sürmə, əməyin bu yolda boşdur.
Al qanla bişərmi xam diləklər?
Eşq ilə gülərmi boş ürəklər?
Söz yox, bu dilək böyük diləkdir,
Ancaq ona başqa baş gərəkdir.
Azdırmı sənin inad, qürurun,
Çatmaz o yerə sənin şüurun.
Əldə edəməz onu çürük baş,
Saf sevgiyə heç qovuşmaz oynaş.
Əfsanəyə döndü o həqiqət,
Bir gün başına açar fəlakət.
Yüksək ideal onunla söndü,
Gözlərdən uzaq xəyala döndü...

1937

GƏLSİN

İstəkli tələbəm Ruhulla Axundova

O gün olsun bağıma sevgili yarım gəlsin!
O könüllər diləyi, qönçə üzarım gəlsin!

Çən, dumandan o gün olsun ki, silinsin vətənim,
Dan şəfəqli səhərim, güllü baharım gəlsin!

Ərisin, qalmasın artıq bu könüllərdə kədər,
O gün olsun diləyim, bilgi, şüarım gəlsin!

Sönməsin ölkəmizin canlı o şənlik çırağı,
Hörmətim, şan-şərəfim, bilgi, vüqarım gəlsin!

O gün olsun ki, axışsın bütün el təbrikə,
Köməyim, qol-qanadım, əldə tutarım gəlsin!

O gün olsun ki, yenə qaynasın el, coşsun el,
Bizə şadlıq gətirən güllü qatarım gəlsin!

O gün olsun qoca Şaiq nəfəs alsın şən-şən,
O könüllər diləyi, sevgili yarım gəlsin!

1940

ŞƏKLİNDƏ

Sevimli tələbəm Tağı Şahbaziyə.

Sevimli bir diləyim var, xəyal şəklində,
Yeni bəhər verəcək bir nihal[1] şəklində

Məni üzər gecə-gündüz o müdhiş ayrılığı,
Yeyər bu qəlbimi dərdü məlal şəklində.

[1] Cavan ağac

Fəraqə dözməyirəm, hardasan? Görün! – derkən,
Önümdə cilvələnir bir sual şəklində.

Zaman-zaman dəyişir rəngini, lətafətini,
Qürubə qarşı o gülgün şimal şəklində.

Şəfqət kimi yanaşır, əl uzatmaq istərkən,
Uzaqlaşır o vüsalı məhal şəklində.

Gözümdən indi yenə, kim onu qovur buradan?
Süründüm izləyərək bir zilal[1] şəklində.

Odur göründü yenə sevgili gözəllərtək,
Bəzər xəyalımı coşqun məal[2] şəklində.

Gülümsəyir üzümə, bax, vüsal üçün yanaşır,
Açıb iki qolunu bir hilal şəklində.

1940

SAMUR KANALI

Samur çayı, yadındamı,
Şırıldayıb axardın sən?
Yazda coşub-daşan zaman,
Sahilləri yıxardın sən?

Olmuşdun bir qızmış aslan,
Kükrəyirdir hər bir yana.
Verirdin tarlaya ziyan,
El gəlmişdi səndən cana.

Axır qurub-yaradanlar
Əlinə bel, külüng aldı,

[1] Kölgələr
[2] Məna

Ayağına vurdu çidar,
Başına bir kəmənd saldı.

Qoymadılar özbaşına,
İndi sən gəl baş əy bizə.
Boz çölləri al qoynuna,
Yaşıllıq ver ölkəmizə!

1940

DÖYÜŞ NƏĞMƏSİ

Mən də bu cəbhələrdə vuruşan bir əsgərəm,
Ana Vətən yolunda ölüm olsa, gedərəm.
Gurladıqca cəbhədə qızğın döyüş borusu,
Düşmənləri sarsıdır ölüm-itim qorxusu.
Baxma mənim yaşıma, dərs almışam nəslimdən.
Qorxu, ürkü bilməyən kiçik bir əsgərəm mən!
Zəfər bizə gülümsər, sənin sonun heçdir, heç!
Tarix boyu keçdiyin bu yollardan bir də keç!
Bu qanlı cəbhələrdə bir də sına gücümü.
Hər yürüş, hər addımda görəcəksən öcümü!
Basqın edən ordunuz olacaq dağım-dağım!
Zəfər ilə ucalar mənim şanlı bayrağım!

1942

VƏTƏN NƏĞMƏSİ

Ey dünyaya aydınlıq saçan odlar diyarı!
Sən ey sönməz günəşin xəzangörməz baharı!
Ey şərəfli tarixim, ey xalqımın vüqarı!
Ata-baba irsidir qəlbimizdə axan qan!
Əsirgəməz övladın səndən can, Azərbaycan!

Düşmənlərin gözü var torpağında, daşında.
İldırımlar partlamış əyilməyən başında.
Süngü, qılınc oynatmış babalarım qarşında.

Qoymamışdır qoynuna girsin amansız düşman,
Əsirgəməz övladın səndən can, Azərbaycan!

Həqiqi bir cənnətdir hər bir gözəl bucağın,
Ən sevimli beşikdir bizə ana qucağın.
Sönməyən bir məşəldir şer, sənət ocağın.
Səndən alır ilhamı hər bir quran, yaradan,
Əsirgəməz övladın səndən can, Azərbaycan!

Şəfəq təki çağlayan səhərlərin var sənin.
Koroğlu, Babək, Nəbi, Həcərlərin var sənin.
Tarix yazmış alnına – zəfərlərin var sənin.
Qəhrəmanlıq yadigar qalmış ata-babadan,
Əsirgəməz övladın səndən can, Azərbaycan!

1943

ZƏFƏR NƏĞMƏSİ

Gözün aydın, ey müzəffər xalqımın oğlu, qızı!
Gözün aydın, doğdu artıq şanlı zəfər ulduzu!
Gözün aydın, gecə-gündüz yol gözləyən analar!
Ey gəlinlər, ey bacılar, qalxın ki, toy-bayram var!
Qaranlığı parçalayıb şəfqət saçan bu səhər,
Gözaydınlıq verir bizə, gətirmişdir xoş xəbər:
El şənliyi başdan aşmış, toy-bayram var hər yerdə.
Üstümüzdən qaldırıldı dəhşət saçan o pərdə.
Sevin, artıq bundan sonra şanlı həyat sənindir!
Şən və azad nəfəs alan bu kainat sənindir!

1945

ANA

Ana, ana – bu kəlməcik hər körpənin ən ilkin
Öyrəndiyi bir kəlmədir, əmdiyi süddən şirin.
Ana, ana – bu kəlmədə saf, doğma bir duyğu var.
O duyğudan qüvvət alıb canlanır bu insanlar.
O duyğunun eşqidir bu ürəklərdə qaynayan.
O duyğudan dolar qəlbə sevgi, ümid və inam.
Ana qəlbi saf göylərdə şəfqət saçan səhərdir.
Könül çalan gözəllərdən ana daha dilbərdir.
Analarla işıqlanır vətənin hər bucağı,
Ən sevimli bir beşikdir anaların qucağı.
Ata ağıl, şüur isə, ana – coşqun ürəkdir,
Sevgilərin qaynağıdır, ən böyük bir diləkdir.
Analardır hər bir xalqın bilik, əxlaq ölçüsü!
Heç sönməyən bir məşəldir anaların sevgisi!

1945

ATA ÖYÜDÜ

Ey oğul, böyüdün kamala çatdın;
Çalışdın, səyinlə bu hala çatdın.
Atıldın həyatın gen səhnəsinə,
Qulağın uymasın hər nəğməsinə.
Sənə bu həyatdır ən böyük məktəb,
O həm çox sadədir, həm də mürəkkəb.
Aldanma, ağlınla hər şeyi ölç, biç!
Yaxşını mənimsə, yamandan vaz keç!
Düşünən ağlın var, duyan ürəyin,
Bunlarla gülümsər hər bir diləyin.
Ağlın bir gözü var, ürəyin min-bir,
Çalış ki, hər işdə olsunlar əlbir.
Bu ona rəhbərlik etsin, o buna,
Aydınlıq saçsınlar həyat yoluna.
Əyriyə baş əymə, cəsur ol, cəsur!
Haqqa möhkəm yapış, fikrində bərk dur!

Hər hissə qapılma, qəlbini bərkit!
Doğrunu doğrular ağzından eşit.
Düşüncə, anlaqdır ağlın köməyi,
Duyğu və xəyaldır könül bəbəyi.
Ən böyük həqiqət xəyaldan doğar,
Dolğun ay ən incə hilaldan doğar.
Bunlarla şənlənir, canlanır həyat,
Şahin tək hər yerdə açar qol-qanad.
Yarımçıq sürünmə, dolmağa çalış,
Biliklə qüvvətli olmağa çalış!..
Yüksəl gündən-günə, bir boyda qalma
İşığı ay kimi günəşdən alma!
Öz zəhmətin ilə yarat hər zaman,
Olma hər tarladan kəsmik[1] toplayan.
Bir hünər göstərsən nə gərək qürur,
Qürura qapılmaz sağlam bir şüur.
Yağmurlu bulud ol, nur saçan günəş,
Yanmağa layiqdir hər quru küləş.
Özünü kamaldan kamala yetir,
Torpaq ol, al-əlvan çiçəklər bitir.
Əkdilər, sən biçdin, indi də sən ək,
Mərd olan borcunu ödəsin gərək.
Sənə yüz vermişsə bu ana torpaq,
Sən min ver, ölçünü, hesabı burax.
Yalnız bir çiçəklə açılmaz bahar,
Bu elin qədərsiz ehtiyacı var.
Tək sənin gücünlə yaşamaz vətən,
Özündən qüvvətli vətəndaş görsən
Ürəkdən sev onu, hər an hörmət et,
Xeyir verməsinə sən də xidmət et.
Qulağından həsəd sırqası asma,
Əlindən tutanın başından basma.
O sənə, xalqına köməkdir, oğul.
Çay kimi bulanma, əngin dəniz ol!..
Doğanaqdan keçər hər uzun örkən,

[1] Saman parçası

El böyüklərinin qədrini bil sən.
Dənizə bir damcı bilik çox azdır,
Bu əsrin, tarixin gözü doymazdır.
Dahilər yaratmış bu şanlı torpaq
Tərəqqi biliyə bağlıdır ancaq.
Yoluna nur saçan istiqbalın var,
Çox çəkməz, hər yerdə min günəş doğar.
Bir məşriq kəsilər hər yan, hər bucaq,
Şənliklər içində gülər hər ocaq.
Getdikcə daha da şənlənər ölkə,
Əriyər keçmişin qalığı ləkə.
Yer gülər, göy gülər, həyat gülümsər,
Üzünə yeni kainat gülümsər.
Ey düşgün çağımda qəlbim, köməyim,
Budur son istəyim, ən son diləyim:
Bütün qüvvətinlə silahlan, oğul,
O böyük bayrama sən də hazır ol!
O günə uca bir diləyin olsun,
Sənin də bir damcı əməyin olsun!..

1945

BAHAR

Əs, ey ətirli dan yeli,
Könül açan bahar gəlir.
Bənövşə, yan dara teli,
Bağa sevimli yar gəlir.

Bulud, gecikmə, düş yola,
Çəmənləri süpür, sula,
Səadət ilə qol-qola,
Könül açan nigar gəlir.

Məhəbbətin çırağıdır,
Yeri könül bucağıdır.
Sıxıntı, dərdi dağıdır,
Elə, günə tutar gəlir.

Günəşlə vermiş əl-ələ,
Üzü şəfəq saçır gülə,
Görüncə hüsnünü elə,
Sevinc gəlir, vüqar gəlir.

Baxın qanadlanan göyə,
Qaranquşa, qaz, ördəyə,
– Vətən, Vətən, Vətən, – deyə
Yenə qatar-qatar gəlir.

1945

İKİ QƏZƏL

Hörmətli şairimiz Süleyman Rüstəmə

I

Gəldikcə o qəmzən quşu cövlanə, gülümsər,
Göylərdə süzən qartala, tərlanə gülümsər.

Ürkək baxışın, işvəli ceyranə verər dərs,
Qönçə dodağın hər güli-xəndanə gülümsər.

Sən öylə ziya qaynağısan, ey gözəl afət,
Yandıqca o hüsnün şamı pərvanə gülümsər.

Eşqinlə könüllərdə doğan fırtına hər bir
Coşqun dənizə, dalğaya, tufanə gülümsər.

Aydan da, çiçəkdən də, xəyaldan da lətifsən,
Röya görünən hüsnünə əfsanə gülümsər.

Ziynət nə gərək, hər bəzəyin ziynəti sənsən,
Öpdükcə qara tellərini şanə gülümsər.

Qəmzən yükünü çəkməyi gəl Şaiqə tapşır,
Gənc olsa da, aldanma Süleymanə gülümsər!

II

Könül-könül ki deyirlər, üfüqsüz ümmandır,
Hər odlu dalğası bir fırtına və tufandır.

İçində bir sarayım var alovlu yaqutdan,
O qəsr içində həyatimlə eşq sultandır.

Oxu, səhər quşu, yazdır; bu şehli bağça, çəmən
Köpüklü mey kimi hey müztərib və xəndandır.
Qanımla bəslədiyim son dilək çiçəkləndi.
Önündə cilvələnən, ey könül, o canandır.

Təhəyyürün[1] qucağında bu seyrə göz qırpmaq
Məhəbbət əhlinə uymaz, çəkin, bu nöqsandır.

Səhər nəsimi məhəbbət çölündə əsdikcə,
Bu sirli dairədə kölgələr də heyrandır.

Əyilsə qaş, saqın, ancaq o göz, o kirpikdən,
Şikarə pusquda durmuş bir ovçu tərlandır.

Qəzəllə oynama, Şaiq, sənə əsa yaraşır,
Bu ordunun yeni sərkərdəsi Süleymandır!

RÜBAİLƏR

Bu kuzənin torpağı alınmış el bağından,
Bəlkə də o yapılmış gözəllər torpağından.
Bu torpaqlar altında yaqut dodaqlar yatır,
O nəfəsi duyuram kuzənin dodağından.

Dünyada bəxtiyardır əkdiyini biçənlər,
Bu həyat səhnəsindən vicdan ilə köçənlər.
Biz hər zaman içərkən – keçmişi yad eylədik,
Bizi də yad eyləsin bizdən sonra içənlər.

1946

[1] Heyrətin

BÖYÜK HİCRAN

Böyük qardaşım Məmməd Səid Ordubadiyə ithaf

Yadımdadır, o gün ki sən sərilmişdin yatağa,
Qara ölüm dilsizliyi çökmüşdü dil-dodağa.
Gözlərinin şimşəkləri yavaş-yavaş sönurdu,
Üzün xəzan vurmuş quru yarpaqlara dönürdü.
Yasdığına söykənmişdim, mən də əlin əlimdə,
Yetim kimi min-bir həsrət inləyirdi könlümdə.
Göz önündə canlanırdı həsrətli xatirələr.
Ah, bilsəniz ürəyimdən nələr keçirdi, nələr!
Mən analar tanıyıram – əxlaq, namus heykəli.
Bir ailə həyatının canlı, sönməz məşəli.
Bacarıqlı əllərilə tikən, quran, yaradan,
Gecə-gündüz övladının qayğısilə çırpınan.
Böyük, sağlam gələcəyi qurur belə analar,
Bunlar ilə hər ailə, övlad olur bəxtiyar.
O həqiqi analardan birisi də sən idin!
Səndə vardı analara məxsus vüqar və təmkin.
Geniş, böyük ürəyini tutardın hər zaman şən.
Övladından alan zövqü almadın heç bir şeydən.
Ancaq övlad oldu sənin hər ziynətin, bəzəyin.
Övlad üçün çırpınırdı böyük ana ürəyin.
Uca ana adını sən təmiz tutdun südün tək,
Mən bunları düşünürkən, xəstə qadın dönərək
Ev əhlini süzdü bir-bir oynadaraq əlini,
İşarəylə çağırdı o, yaxınlaşdı gəlini.
Boğnuq səslə qulağına nə isə bir şey dedi.
Gəlin ondan ayrılınca bir ney kimi inlədi.
Mən sorucu gözlərimi yoldaşıma dikərkən
Bulud kimi yaş töküldü matəmli gözlərindən.
Çılğın kimi mənə baxdı, o ağlaya-ağlaya,
Dedi: od saldı qəlbimə, yoxa çıxsın bu dünya!
"Can gəlinim, halal eylə, deyir, verdim çox zəhmət.
Abdullahım, nəvələrim məndən sənə əmanət".
Fəlakətli ürəyimdə alovlandı bir şölə.

Övladını düşünürdü son nəfəsində belə.
Oxşayaraq mən boynuna keçirdim öz qolumu.
O da yalnız sağ əlilə qucaqladı boynumu.
Geniş köksü qalxır, düşür, ağırlaşmış nəfəsi.
Qulağımda inləyirdi matəmli hicran səsi.
Ah, birlikdə keçirdik o həsrətli son gecəni,
Bir az sonra evdə birdən qopdu matəm şivəni.
Zalım əcəl qanadını üzərinə gərmişdi,
O mübarək vücudunu vurub yerə sərmişdi.
Gecə keçmiş, yavaş-yavaş ağarırdı dan yeri.
Gözümüzlə açdıq artıq o matəmli səhəri.
Doğan günəş şəfəqini pəncərədən yayırdı,
Uf, nə deyim bu ölümə, canı candan ayırdı.
Səndən ayrı hər günüm bir il keçirdi, ah, ana!
İndi necə dözəcəyəm mən bu böyük hicrana?

1946

ÖLÜMƏ HƏCV

Ey ölüm, oy, nə yaman siman var:
Qaşqabaqlı, qara, çirkin, yassar.
Gözünün hər biri bir alma dərir,
Dişlərin it kimi cəmdək gəmirir.
Alnın dar, saçların ifritə kimi,
Gövdən isə qara yelkənli gəmi.
Qolların şil və çolaqdır ayağın,
Yer süpürməkdə o murdar dodağın.
Əyridir baş-qulağın, hər əzan,
O gözəl surətinə sən qurban.
Belə çirkin sifətinlə, de görüm,
Nə deyirsən mənə, ey xain ölüm?
Uzağam mən ki, o çirkinlərdən,
Şairə, sənətə sənsən düşmən!
Durma qarşımda, bir azca uzaq ol!
Qorxmuram qanlı bıçaq, ya çanaq ol!

Öz başında sınacaqdır çanağın,
Sən uzaqdan nə deyirsən, azğın?
Qıcayıb dişlərini tez-tez sən,
İştaha ilə baxırsan gendən.
Dikilir gözlərimiz bir-birinə,
Bu şüurum ki, gəlir öz yerinə,
Toplayıb qırğı kimi tez özümü,
Mən bərəldincə uzaqdan gözümü,
Tez girirsən qaçaraq bir deşiyə,
Ey siçan, mən dönürəm bir pişiyə.
Necə iyrənc, nə qədər çirkinsən!
Həm də qorxaq, əməzik, miskinsən!
Qorxuduymaz ürəyim var, bunu bil!
Qorx sənə mən kəsilim Əzrail.
Qarşıma çıxma, birəlli yıxaram,
Gözünə, ağzına pambıq tıxaram.
Demə ki, o qocadır, mən gəncəm,
Şahlara "mat" oxuyan şətrəncəm.
Qoca olsam da – iradəm vardır.
Mənə qəlbimdəki iman yardır.
Məni dindirmə ki, vaxtım yoxdur,
Qələmə almağa fikrim çoxdur,
Üzünə baxmağa nifrət edirəm,
Get ki, ilham ilə söhbət edirəm.

1946

VƏTƏNİM

Ey vətən, ey gözəllərin gözəli!
Qəlbimin ey sevimli şah əməli!
Sel kimi hey coşur, daşır könlüm,
Səni azad, bəxtiyar görəli.

Səndədir mizrabı könül sazımın,
Çala bilməz onu yabançı əli.
Hüsnünün şöhrəti yaman artır,
Telinə al çiçəkləri düzəli.

Azərilər yolunda can qoymuş,
Basmısan bağrına sevimli eli.
Unudarmı səni bu mərd ellər,
Ey vətən, ey gözəllərin gözəli?

1947

SƏNDƏN DƏ XOŞDUR

Bəzəkli gəlindir yenə hər ağac,
Dərələr, çəmənlər geymiş al-əlvan.
Yaşıla bürünmüş çöl, çayır, yamac.
Bir şənlik məclisi qurmuş hər orman.

Min rəngə boyanmış hər budaq, hər gül,
Həyata vermədə yaraşıq, zinət,
Hər yana baxdıqca açılır könul,
İnsana can verir gözəl təbiət.

Gözəldir baharın ilıq nəfəsi,
Gözəldir göllərin qazı, ördəyi.
Gözəldir bülbülün şaqraq nəğməsi,
Gözəldir dağların əlvan çiçəyi.

Ey bahar, bağından dərmişəm salxım,
Hər meyvən dadlıdır, şirin, meyxoşdur,
Ancaq bu şən ölkəm, bu azad xalqım,
Səndən də şirindir, səndən də xoşdur!

1947

YAZ

Getdi qışın ayazı,
Parladı ilin yazı.
Əridi dağlarda qar,
Bulanıq sellər axar.
Yenə coşub Araz, Kür,
Sahilləri hey sökür.
Yaşıl geymiş dağ, dərə,
Yenə bizim ellərə
Quşlar da gəldi qonaq,
Yuva oldu hər budaq.
Bəzəndi boz yamaclar.
Qırqovullar, turaclar
Kollarda qaqqıldaşır,
Kənddə adam qaynaşır.
Yaz xoş xəbərlə gəlmiş,
Canlanır hər yanda iş.
Traktorlar səslənir,
Qoyun, quzu bəslənir.
Bir yanda sürü, çoban,
Bir yanda bağça, bostan.
Bir yanda göy tarlalar
Dəniz tək dalğalanar.
Uğur olsun, gözəl yaz!
Səni sevməmək olmaz!
Açdıqca əlvan güllər,
Fərəhlənir könüllər.
Əlində elin sazı,
Xoş gəldin, ilin yazı!

1947

CANLI DƏRBƏND ÇİÇƏYİ

Dərbəndin gül bağından dərdim qönçə bir çiçək,
Rəngi, ətri, görkəmi biri-birindən göyçək.
Dedim: hansı cinsdəndir bu sevimli qönçə, gül
Ki görüncə dərindən çırpındı miskin könül?
Qərənfildir yoxsa bu? Tellərində var çətir.
Yox, yox, qərənfillərdə hanı bu rəng, bu ətir.
Diqqətlə bir də baxdım, ağ zanbaqdır dedim bu.
Yox, zanbaqda tapılmaz bu təravət, bu qoxu.
Qızıl gül olsun gərək, ala çalır yanağı.
O gülə çox bənzəyir bunun qönçə dodağı.
Eyvah, yenə yanıldım, qızıl güllər tez solur,
Mənim gülüm getdikcə təravətlə yoğrulur.
Gördüm artıq güllərin olmayacaq köməyi
Qoydum onun adını "Canlı Dərbənd çiçəyi".
Bu sevimli çiçəyim payızı yaza qatdı.
Sevdi yeni yurdunu, dərindən rişə atdı.
Həyatının baharı verdi ona üç budaq,
Hər budaqda parladı ulduz kimi bir çıraq.
Ömrümün bağçasını şənləndirdi bu üç gül,
Onlardan ilham alır bu qoca şair könül.
Onlardır qol-budağım, onlardır şən dilyəim,
Yetişdirdi bunları "Canlı Dərbənd çiçəyim".
Bu yaşımda vurğunam yenə o ağ telinə,
Qəlbimə şənlik saçan o füsunkar dilinə.
Bu gün tam üç həftədir ayrılmışam gülümdən,
Yerim cənnət olsa da, onsuz zindandayam mən.
Hər yadıma düşəndə qəlbimin başı titrər,
Kipriyimin ucunda gözümün yaşı titrər.

1947

TƏBRİZ

Mən çoxdan həsrətəm vüsalə, Təbriz.
O ceyran baxışlı cəmalə, Təbriz.
Qəlbimin içində tellər sızlayır,
Arabir gəldikcə xəyalə Təbriz.
Bir zaman gülərdin, çiçəklənərdin,
Bənzərdin meyvəli nihalə[1], Təbriz.
Azadə yurdunun saf göylərində
Oxşardın bir yeni hilalə, Təbriz.
Öz dilin, biliyin, öz idrakınla,
Getdikcə dolurdun kəmalə, Təbriz.
Aşiqdim o azad, gülən səsinə,
Vurğundum o hüsnə, cəmalə, Təbriz.
Uzaqdan eşqinlə, daşqın sevinclə
Qaldırdıq nə qədər piyalə, Təbriz.
Deyirdim: günəşli bahar həyatın
Xəzandan gəlməsin zəvalə, Təbriz.
Gec açdı, tez soldu al çiçəklərin,
Qurudu o coşqun şəlalə, Təbriz.
Biz yenə üzürük şənlik içində,
Sən neçin düşmüsən bu halə, Təbriz?
Xəzərə axarkən birləşmiş Araz,
O taydan gətirir ah-nalə, Təbriz.
Hər yanı bürümüş zülmün alovu,
Qəlbindir dağ görmüş bir lalə, Təbriz.
O şirin ömrünə kim qatdı zəhər?
Cavab ver bu haqlı sualə, Təbriz.

1949

[1] Cavan, düz ağaca

YENİ AİLƏLƏRƏ

Hər oğlan ki evlənir, hər qız ki gedir ərə,
Xoşbəxtlik istəyirsə, bunu alsın nəzərə:
Yaşadığı ev-eşik bir parçadır vətəndən!
Vətənini sevəmməz, öz evini sevməyən!
Çünki evdir hər kəsin doğma ana beşiyi.
Orda doğur, böyüyür, görür hər bir şənliyi.
Orda sevir, sevişir, toy edir, qurur gərdək[1],
Oğlu, qızı dil açır, "ata, ana" deyərək.
Evinə hər gələndə qaçıb üstünə uşaq,
İki kiçik əliylə onu qucaqlayaraq:
"Atam gəldi" deyərkən əsil, həqiqi ata,
Ucalır bir dağ kimi, qiymət verir həyata.
Qocalığı, gəncliyi bu ev içində keçir.
Həyatın şərbətindən doya-doya hey içir.
Bir də böyük anadır bizə şanlı ölkəmiz,
Onun isti qoynunda böyüdük, bəsləndik biz.
Yaşadığım ev-eşik bir parçadır vətəndən!
Vətənini sevəmməz öz evini sevməyən!
Yanılır xoşbəxtliyi uzaqda axtaranlar.
Sadiq insanlar onu ailəsində tapar.

[1] Bəy ilə gəlinin toydan sonra getdiyi yer, otaq

DAN YERİ SÖKÜLÜR,
HƏR TƏRƏF RƏNGİN

Dan yeri sökülür, hər tərəf rəngin,
Şəfəqdən don geydi dağ, dərə əngin.
Saçıldı çöllərə min rəng, min boya,
Sonalar göllərdə baş vurdu suya.
Şehlərdə yuyundu hər ot, hər çiçək,
Qönçənin üzündən açıldı örpək.
Tel, birçək ayırdı nərgiz, bənövşə,
Təbiət özü də dondu bu işə.
Gül gülü çağırdı, bülbül bülbülü,
Saraltdı bu sövda dərdi sünbülü.
Fəzanı həm günəş, həm bulud almış,
Yolları sulayır, günəşli yağış.
Uzaqda ildırım şığıyır tək-tək,
Göyün saf köksündə oynayır şimşək.
Meşələr bürünmüş əlvan qumaşa,
Saçaqlı fındıqlar vurmuş baş-başa.
Çinara dırmanmış vəhşi meynələr,
Qaralmış göyəmlər, deyir məni dər.
Zoğallı dərələr bəzənmiş əlvan,
Boynuna taxmışdır yaqut və mərcan.
Bu bahar çağında gözəldir səhər,
Al-əlvan rənglərlə göyə gülümsər...
Səni çox sevirəm, ancaq, ey bahar,
Səndən də sevimli bir sevgilim var.
O da öz elimdir, bir də Vətənim.
Qəlbimin özəyi bunlardır mənim.

İSTƏKLİ NƏVƏM ÜLKƏRƏ

Bir gün səhər dalmışdım ulduzların seyrinə,
Gözləyirdim üzümə haçan gülər Ülkərim.
Mən ulduzlar içində ona çoxdan vurğunam,
Görününcə üzümə işıq səpər Ülkərim.
İyulun əvvəliydi, ağarırdı dan yeri,
Baxdım göyə, göründü, verdi xəbər Ülkərim:
– Gözün aydın, bir nəvən oldu mənə bərabər
Bu xəbərlə qəlbimdən sildi kədər Ülkərim.
Baxdım qızın üzünə, Ülkər qoydum adını,
Yerdə, göydə doğmuşdu iki səhər Ülkərim.

1958

Qəzəllər

* * *

Nə gözəldir o camalın, a gülüm!
Canıma dərdü məlalın, a gülüm!

Basaram köksümə dərman yerinə,
Nə qədər olsa kəlalın[1], a gülüm!

Oldu pabənd[2] görüncə könlüm,
Zülf arasında o xalın, a gülüm!

Qönçədir gülşəni-hüsnündə sənin
Açılıb arizi-alın[3], a gülüm!

Fal açırdın olasan yar mənə,
Necə cəldi, de o falın, a gülüm?

Xari-hicrindən[4] edər ahü fəğan
Bu sənin bülbüli-lalın, a gülüm!

Qazıram sinəmi dırnağım ilə,
Yad edən dəmdə vüsalın, a gülüm!

Qılma gəl Şaiqə hicranı rəva,
Olmasın hiç zəvalın, a gülüm!

[1] Dərdin, qüssən
[2] Əsir
[3] Al yanağın
[4] Ayrılıq tikanından